

Economisch jaarverslag 2015

Vlaamse voedingsindustrie

Inhoudstafel

Executive summary	2
1. Omzet en productie.....	6
1.1 Groei vergeleken met andere industriële sectoren in Vlaanderen	6
1.2 Groei in internationaal perspectief	8
1.3 Verdeling omzet voedingsindustrie naar subsectoren.....	10
2 Werkgelegenheid	11
2.1 Evolutie en structuur van het aantal arbeidsplaatsen	11
2.2 Knelpuntvacatures in de Vlaamse voedingsindustrie	14
2.3 Verdeling arbeidsplaatsen naar regio en subsector.....	15
3 Werkgevers.....	16
4 Investeringen.....	18
5 Innovatie en onderzoek & ontwikkeling (O&O)	19
6 Rendabiliteit en concurrentiekracht	23
6.1 Competitiviteit: het luik fiscaliteit	24
6.2 Competitiviteit: het luik loonkosten.....	25
6.3 Concurrentiekracht: het luik energie	27
7 Internationalisering van de Vlaamse voedingsindustrie	28
7.1 De export opgesplitst naar regio, exportbestemming en exportproduct	29
Lijst van afkortingen	

Executive summary

“Voedingsindustrie blijft sterkhouder industrie, maar competitiviteit staat onder druk”

De Vlaamse voedingsindustrie blijft in 2015 een onbetwiste sterkhouder binnen de Vlaamse industrie. De voedingsindustrie neemt een steeds groter aandeel van de export, tewerkstelling en omzet voor haar rekening. Door een opeenstapeling van uitdagingen en nieuwe taken is het echter hoogst onzeker of de voedingsindustrie de mooie groei van de voorbije jaren kan doorzetten naar 2016.

Grootste industriële werkgever: 157.553 directe en indirecte arbeidsplaatsen gelinkt aan Vlaamse voedingsindustrie”

Voedingsindustrie grootste industriële werkgever

Het aantal arbeidsplaatsen in de Vlaamse voedingsindustrie bedroeg in 2015 61.786. Indirect genereert de voedingsindustrie nog eens 95.768 arbeidsplaatsen, wat maakt dat er in Vlaanderen bijna 157.553 arbeidsplaatsen gelinkt zijn aan de voedingsindustrie. De werkgelegenheid in de Vlaamse voedingsindustrie daalde in 2015 met 0,6%, de werkgelegenheid in de verwerkende industrie daalde met 2,2% (7.430 arbeidsplaatsen). In vergelijking met de totale verwerkende industrie is de werkgelegenheid in de Vlaamse voedingsindustrie opvallend stabiel. In 2005 vertegenwoordigde de voedingsindustrie 15,7% van de industriële werkgelegenheid. In 2015 is dit al 18,7%.

Investerings met 996,1 miljoen euro bijna op recordniveau

Na een dip in 2013 trokken de investeringen fors aan om in 2015 tot 996,1 miljoen euro uit te komen, een stijging van 6% tegenover 2014. 18,5% van de investeringen in de Vlaamse verwerkende industrie vonden plaats in de voedingsindustrie. Omdat een hoog investeringstempo in het verleden een duidelijke wissel op de toekomst is gebleken voor de voedingsindustrie, is het herstel van de investeringen een zeer positief signaal.

Positieve handelsbalans van 3.469 miljoen euro

In 2015 is de export van Vlaamse voeding en dranken met 4,2% toegenomen tot 19,2 miljard euro. De export van voeding en dranken draagt met een positieve handelsbalans van 3,5 miljard euro in ruime mate bij tot de Vlaamse handelsbalans, die negatief is. De export van de Vlaamse voedingsindustrie is in de eerste plaats gericht op de Europese Unie met als zwaartepunt onze buurlanden Nederland, Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. De groei ligt met 2,8% wel lager dan de groei van de totale export.

“Export naar China + 29,9% in 2015”

De export naar de nieuwe EU-lidstaten steeg in 2015 met 13,2%. De verre export, die in 2014 nog met 15,2% steeg, deed het in 2015 met 1,8% rustiger

aan. Niettemin steeg in 2015 de export naar de Verenigde Staten opnieuw fors met 19,1% tot 459,7 miljoen euro. Daarmee blijft de V.S. de onbetwiste verre exportkampioen. Andere belangrijke verre groeimarkten in 2015 waren Japan (+11,3% tot 127,5 miljoen euro) en China (+29,9% tot 122,9 miljoen euro). Het is vooral op de verre exportmarkten dat de belangrijkste groeikansen liggen voor onze uitvoer.

De Vlaamse voedingsindustrie is innovatief

De O&O-uitgaven (intramuraal) van de Vlaamse voedingsindustrie bedragen naar schatting 145 miljoen euro. 58% van de Vlaamse voedingsbedrijven heeft recent een product- en/of procesinnovatie aangevat of doorgevoerd. Dit cijfer ligt opvallend hoger dan in de drie buurlanden. Het Vlaams indicatorenboek 2015 toont aan dat Vlaanderen zowel economisch als technologisch gespecialiseerd is in voeding.

In de toekomst zal de Vlaamse voedingsindustrie verder moeten blijven inzetten op innovatie. Goede fiscale maatregelen zoals de verminderde doorstorting van de bedrijfsvoorheffing voor O&O personeel moeten daarom behouden blijven en zo mogelijk worden uitgebreid.

De concurrentiekracht staat zwaar onder druk

Door een opeenstapeling van uitdagingen en nieuwe taken is het echter hoogst onzeker of de voedingsindustrie de mooie groei van de voorbije jaren kan doorzetten naar 2016. Vooreerst blijft de loonkostenhandicap met 17,4% onaanvaardbaar hoog. Dit belemmert de groei van de sector in Vlaanderen. De zogenaamde 'gezondheidstaks' zorgt voor grote ongerustheid. De nieuwe kilometerheffing laat de transportkost van voeding en dranken doorheen België vanaf 1 april 2016 met 150 miljoen euro per jaar toenemen. De 'meerkosten' op de energierekening van voedingsbedrijven stijgen en dreigen verder toe te nemen. De verpakkingsheffing kost de Belgische drankensector meer dan 300 miljoen euro per jaar. De accijnzen op dranken gingen fors de hoogte in. Het onveiligheidsgevoel naar aanleiding van de terreuraanslagen tasten het consumentenvertrouwen aan. Ten slotte was er eind juni 2016 in het Verenigd Koninkrijk een pro-Brexit uitslag van het referendum wat een protectionistische wind doorheen Europa laat waaien.

Marges en omzet krijgen het moeilijk

Onder druk van de volatiele grondstoffenprijzen, de stijgende energie- en loonkosten en de fiscaliteit, zet er zich sinds 2005 een structurele daling van de

***“145 miljoen euro
O&O uitgaven”***

***“Opeenstapeling van
taken en heffingen
bedreigt de groei”***

rendabiliteit door. Ook de afzetprijzen van de voedingsindustrie staan onder druk, meer dan in de buurlanden. De omzet kende daardoor in 2015 slechts een lichte groei van 0,6% tot 38,4 miljard euro.

***“Voedingsindustrie
op zoek naar
technisch geschoolde
jongeren”***

Grote uitdagingen op de arbeidsmarkt

De leeftijds piramide van de werknemers actief binnen de Vlaamse voedingsindustrie baart zorgen. Er is onvoldoende instroom en het aantal 50-plussers neemt toe. Voor de toekomst van de Vlaamse voedingsindustrie is het cruciaal om meer jonge gekwalificeerde arbeidskrachten aan te trekken. Het vergrijzingsprobleem is in de voedingsindustrie des te acuter omdat de voedingsindustrie een groot aantal knelpuntvacatures telt. In 2014 was 19,7% van het totaal aantal vacatures in gedeeld beheer “VDAB-werkgever” een knelpuntvacature, een gevoelige stijging tegenover de 16,4% in 2013. Vooral technische profielen zoals mecaniciens en elektriciens zijn zeer moeilijk te vinden. Maar liefst 77% van het aantal vacatures voor mecaniciens blijft langer dan 90 dagen openstaan. Om een oplossing te bieden op deze uitdagingen moeten technische opleidingen terug een positieve keuze worden.

Inzetten op groei

Voor de toekomst van de Vlaamse voedingsindustrie is de (verre) export van groot belang. Om in de toekomst te groeien en marktaandeel te veroveren, moeten onze bedrijven kostencompetitief kunnen produceren en geschikte technische profielen kunnen vinden op de Vlaamse arbeidsmarkt. Tegelijkertijd moet de (reële) toegevoegde waarde van onze producten naar omhoog door in te blijven zetten op innovatie en branding. Om het imago en de zichtbaarheid naar (verre) exportlanden te verbeteren, ontwikkelde Fevia een brandingconcept dat de voedingsindustrie moet profileren als dé wereldwijde referentie inzake kwaliteit, innovatie en diversiteit: **“Food.be – Small country. Great food.”**

***“Iedereen Food.be
ambassadeur”***

Tabel 1: Kernindicatoren van de Vlaamse voedingsindustrie	2015*	Δ2014	Aandeel industrie 2015
Omzet**	38,389 mia euro	+0,6%	20,1%
Investeringen	996 mio euro	+6,0%	18,5%
Uitvoer voeding en dranken	19,216 mia euro	+4,2%	10,3%
Invoer voeding en dranken	15,746 mia euro	+3,2%	nvt
Handelsbalans	3,469 mia euro	+9,0%	nvt
Arbeidsplaatsen***	61.786	-0,6%	18,7%
Voltijdsequivalenten***	51.063	-0,5%	17,7%
Vestigingseenheden***	3.266	-2,8%	28,5%

* schattingen voor 2015 op basis van voorlopige cijfers

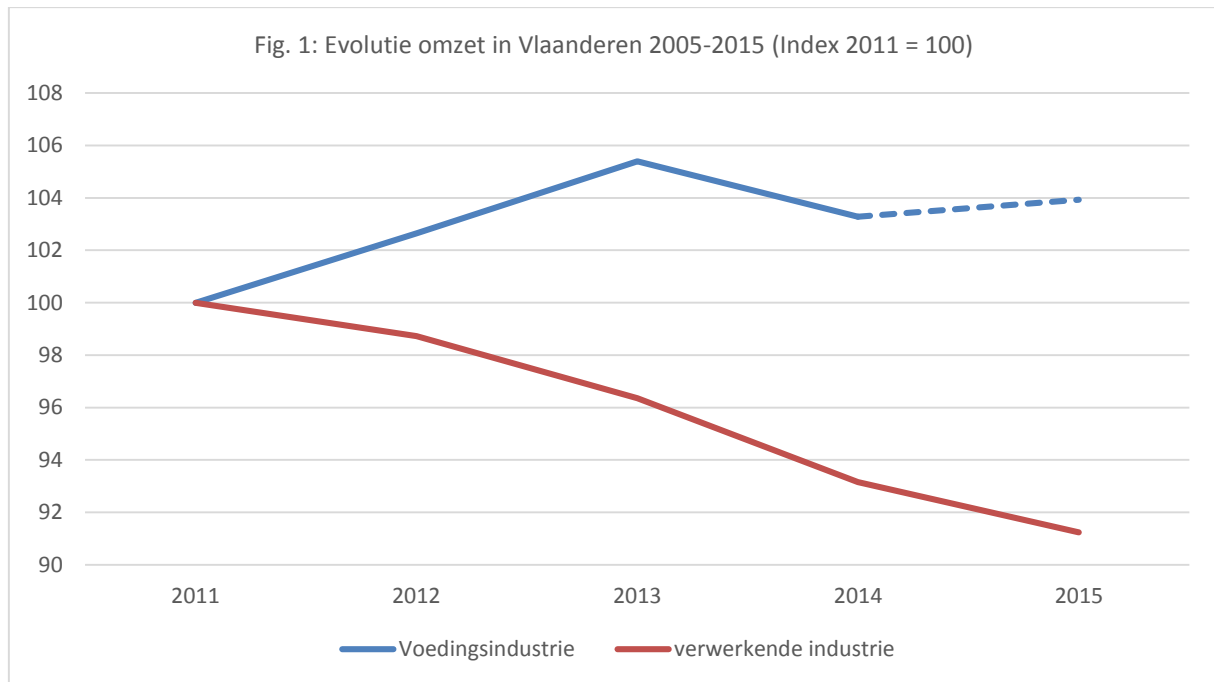
** schatting van het aandeel van Vlaanderen (gekende omzet voeding + schatting van omzet dranken op basis van aandeel tewerkstelling buiten Wallonië)

*** schatting voor 2015 op basis van groeipercentages in gecentraliseerde statistiek Q2 2015

1. Omzet en productie

1.1 Groei vergeleken met andere industriële sectoren in Vlaanderen

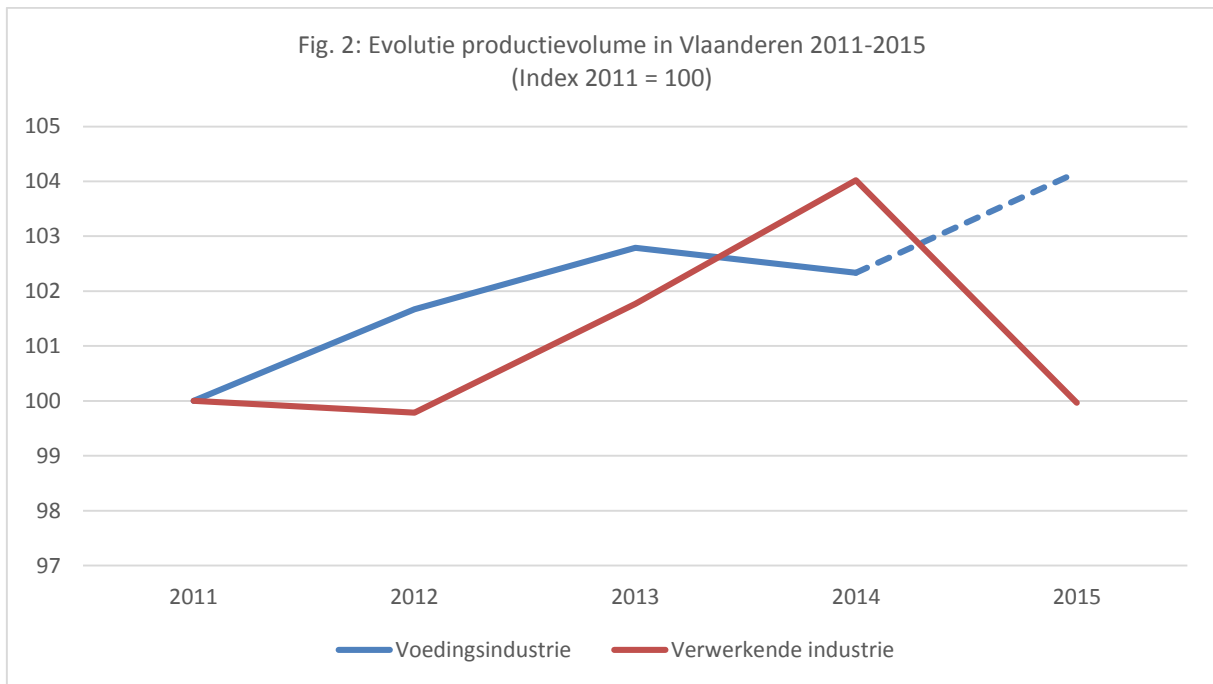
In 2015 kende de omzet van de Vlaamse voedingsindustrie een lichte groei van 0,6% tot 38,4 miljard euro. De omzet van de Vlaamse verwerkende industrie daarentegen daalde in 2015 met 2,1% tot 190,1 miljard euro. De omzet van de voedingsindustrie is sinds 2011 met 3,9% toegenomen. De omzet van de verwerkende industrie is over dezelfde periode met 8,8% gedaald. In 2011 was 17,7% van de omzet van de verwerkende industrie in Vlaanderen toe te wijzen aan de voedingsindustrie. Vijf jaar later is dit al opgelopen tot 20,1%.

Bron: ADSEI (BTW-statistieken)

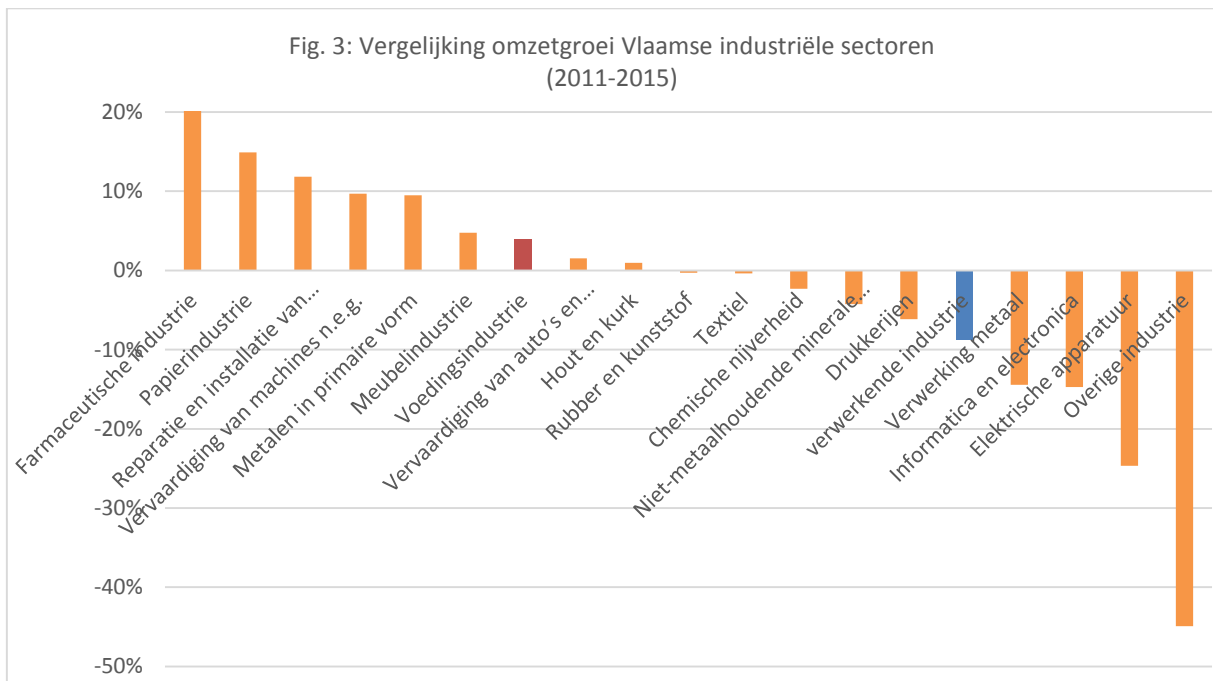
Op basis van de bruto-productie index van de Vlaamse voedingsindustrie blijkt dat het productievolume in 2015 is toegenomen met 1,8% (fig. 2). Het productievolume in de totale verwerkende industrie is in 2015 met 3,9% gedaald. Sinds 2011 is het productievolume van de Vlaamse voedingsindustrie (+ 4,2%) sterker toegenomen dan het productievolume van de totale verwerkende industrie (+0%).

Als we figuur 1 en figuur 2 naast elkaar leggen blijkt dat het productievolume van de Vlaamse voedingsindustrie sterker is gestegen dan de omzet. De Vlaamse voedingsindustrie wordt geconfronteerd met een druk op haar prijzen.

Bron: ADSEI (productie-indexen, bruto-index)

Als we de gegevens meer in detail bekijken per subsector van de verwerkende industrie, behoort de voedingsindustrie over de periode 2011-2015 duidelijk bij de beter presterende industriële sectoren (fig. 3). Toch zijn de prestaties iets minder sterk dan in het verleden, toen de omzetgroei telkens tot de top 3 behoorde.

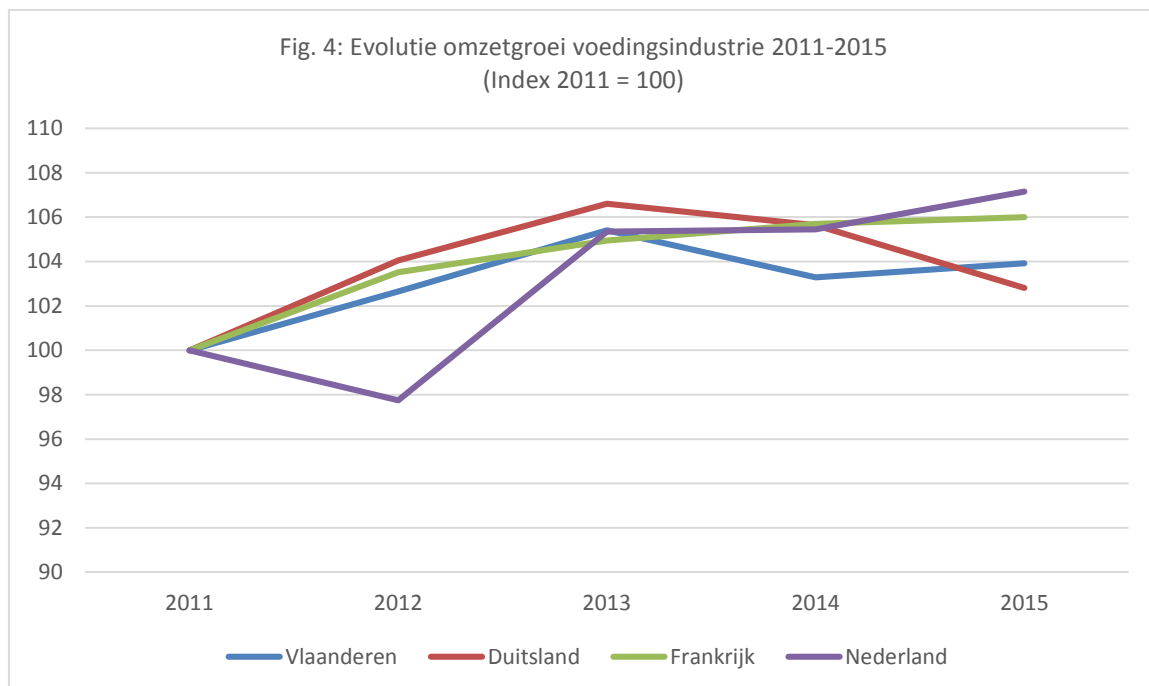
Bron: ADSEI (productie-indexen, Bruto-index)

1.2 Groei in internationaal perspectief

In vergelijking met de andere industriële sectoren in Vlaanderen doet de voedingsindustrie het over de periode 2011-2015 duidelijk beter dan het gemiddelde van de verwerkende industrie. Maar om de relatieve prestaties van Vlaamse voedingsindustrie correct te kunnen inschatten, is het noodzakelijk om ook te vergelijken met de buurlanden (fig. 4).

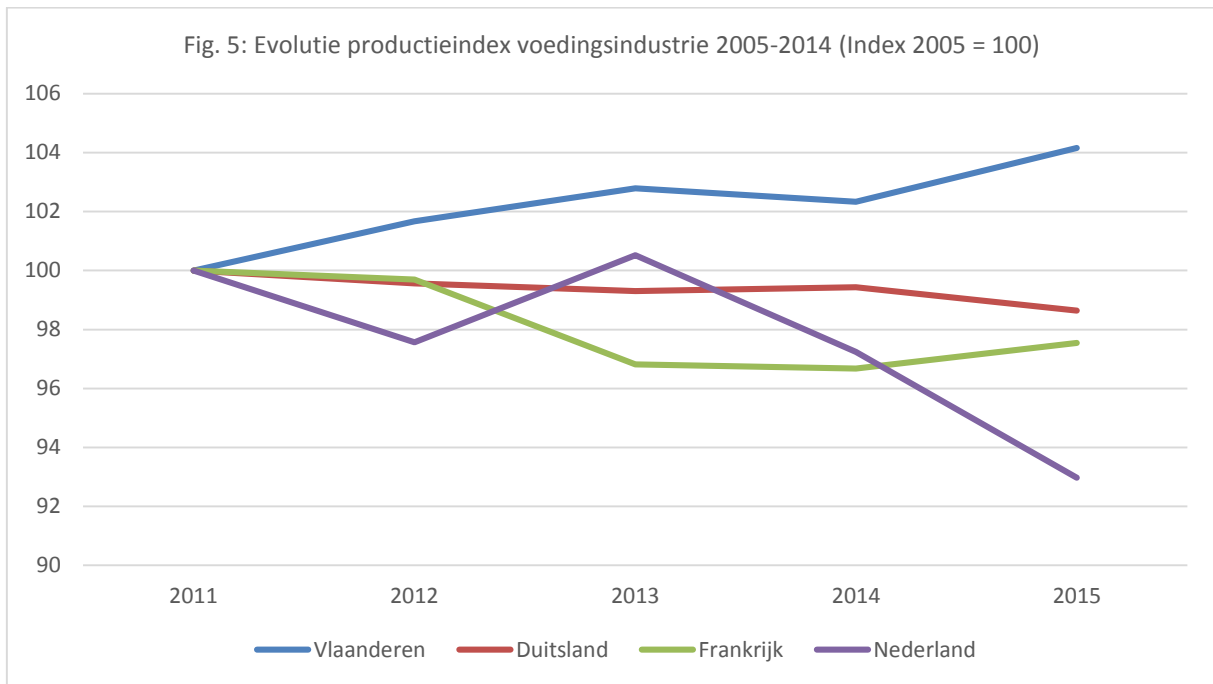
Tussen 2005 en 2011 was de omzetgroei van de Vlaamse voedingsindustrie opvallend sterker dan bij haar concurrenten in de buurlanden. Sinds 2011 verloopt de omzetgroei iets trager dan in het gemiddelde van de buurlanden. Tussen 2011 en 2015 is de omzet van de Vlaamse voedingsindustrie met 3,9% toegenomen, van de Nederlandse voedingsindustrie met 7,2%, van de Franse voedingsindustrie met 6% en van de Duitse voedingsindustrie met 2,8%.

Bron: ADSEI (BTW-statistieken) voor België en Vlaanderen en Eurostat (STBS) voor andere landen

In tegenstelling tot de omzet, is de groei van het productievolume opvallend sterker dan in de buurlanden (fig. 5). Het productievolume van de Vlaamse voedingsindustrie is tussen 2011 en 2015 met 4,2% duidelijk het sterkst toegenomen. Duitsland neemt de 2de plaats in met een krimp van 1,4%. Frankrijk en Nederland sluiten het peloton met een daling van respectievelijk 2,5 en 7%.

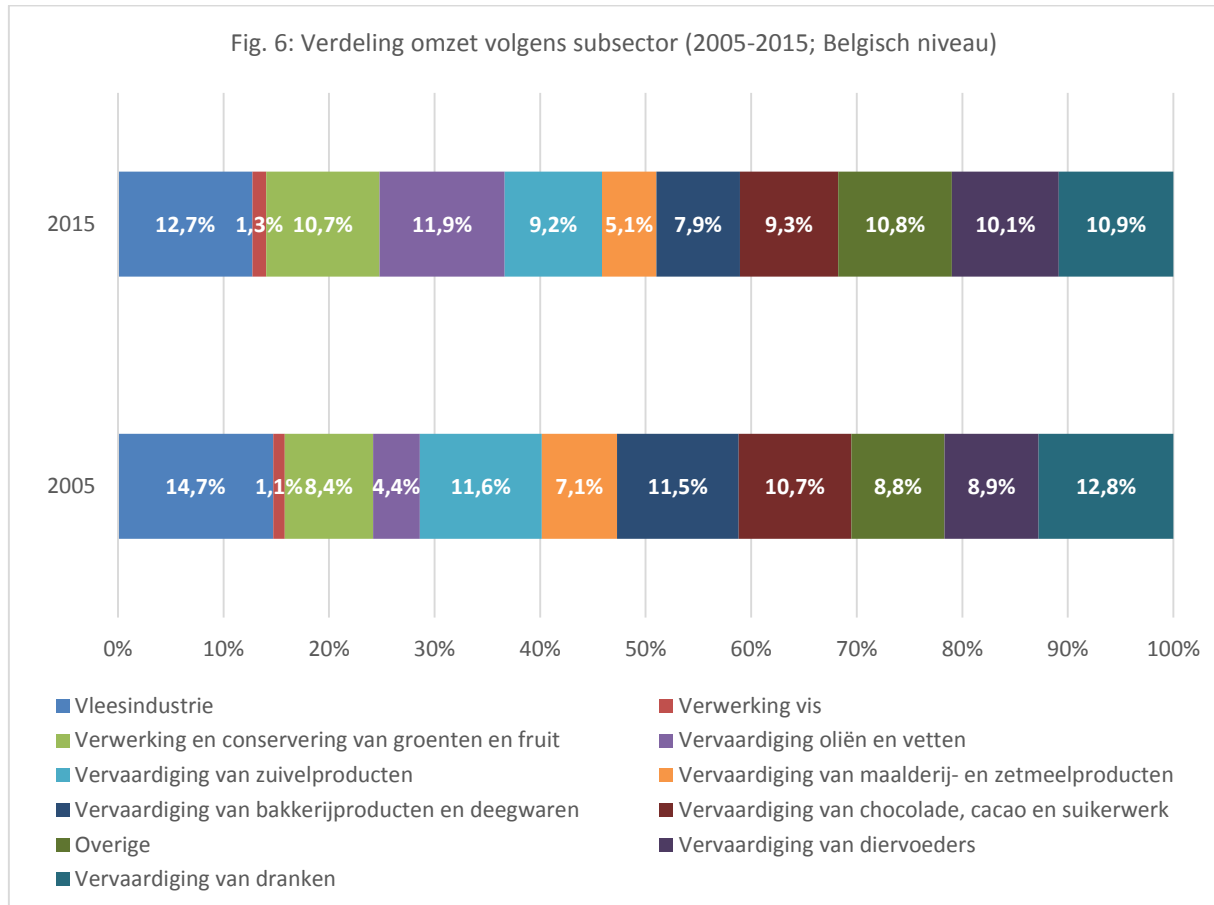
Als we figuur 4 en figuur 5 naast elkaar leggen, blijkt dat het productievolume van de Vlaamse voedingsindustrie relatief tegenover de buurlanden veel sterker is toegenomen. Tegelijk blijft de omzetgroei achter. Dit is nogmaals een duidelijk teken dat de Vlaamse voedingsindustrie wordt geconfronteerd met een druk op de prijzen.

Bron: ADSEI (productie-index, NACE 10-11; Bruto-index) voor Vlaanderen en België en Eurostat (STBS – productie-index, NACE 10-11; Bruto-index) voor andere landen / ADSEI (productie-index, NACE 10-12; Werkdaggezuiverde index) voor Vlaanderen en België en Eurostat (STBS – productie-index, NACE 10-11; Werkdaggezuiverde index) voor andere landen.

1.3 Verdeling omzet voedingsindustrie naar subsectoren

Voor de verdeling van de omzet naar de verschillende subsectoren zijn er voor Vlaanderen geen betrouwbare officiële data beschikbaar. Daarom wordt hier gebruik gemaakt van de Belgische gegevens uit het economisch jaarverslag van de Belgische voedingsindustrie.

Bron: ADSEI (BTW-aangiftes), slechts beschikbaar vanaf 2005 in NACE2008.

Omwille van confidentialiteitsregels zijn omzetcijfers niet meer apart beschikbaar voor NACE 10.2 en NACE 10.4. Deze categorieën worden dan ook samen in één categorie genomen.

Uit de Belgische data blijkt dat de vleesverwerkende nijverheid (slachthuizen, uitsnijderijen en verwerking) met 12,7% van de omzet de grootste subsector is binnen de voedingsindustrie. Oliën en vetten, dranken, de verwerking van groenten (vooral diepvriesgroenten), chocolade en zuivel volgen daarna en hebben allemaal ongeveer eenzelfde aandeel in de totale omzet. De categorie “overige voedingsmiddelen” is een verzameling van diverse subsectoren (suiker, koffie, bereide maaltijden,...).

De verdeling van de omzet volgens de verschillende subsectoren blijft doorheen de jaren relatief stabiel. Ten opzichte van 2005 is de grootste omzetsijging waar te nemen bij de subsector van de oliën en vetten en de verwerking van groenten en fruit. Het aandeel in de omzet van de vervaardiging van bakkerijproducten, koeken en deegwaren, de vleesindustrie en de vervaardiging van dranken is er ten opzichte van 2005 met respectievelijk 3,6%-punt, 2%-punt en 1,9%-punt op achteruit gegaan.

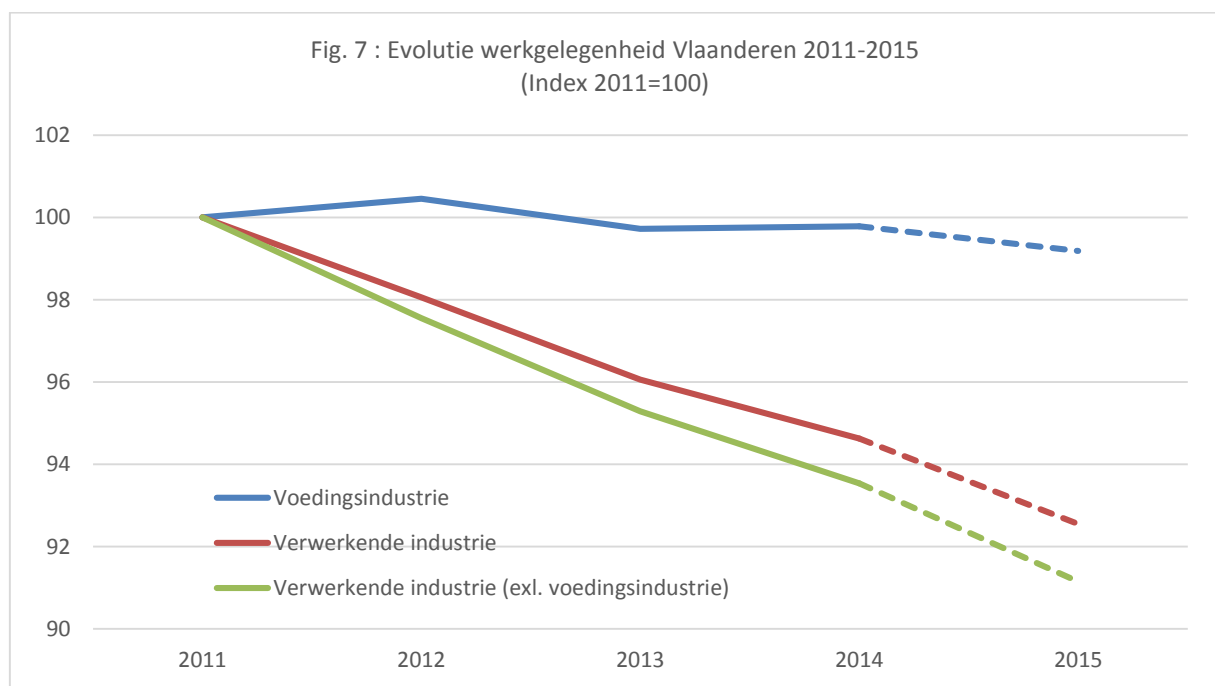
2 Werkgelegenheid

2.1 Evolutie en structuur van het aantal arbeidsplaatsen

Op basis van de gedecentraliseerde RSZ-gegevens telt de Vlaamse voedingsindustrie naar schatting 61.786 arbeidsplaatsen. De Vlaamse voedingsindustrie staat daarmee in voor 71,5% van het aantal arbeidsplaatsen in de voedingsindustrie in België¹.

Op basis van de RSZ-gegevens, is het aantal arbeidsplaatsen in 2015 met 0,6% afgenomen (-372 arbeidsplaatsen). De werkgelegenheid in de totale Vlaamse industrie ging in 2015 met 2,2% (-7.430 arbeidsplaatsen) achteruit. In vergelijking met de totale verwerkende industrie houdt de werkgelegenheid in de Vlaamse voedingsindustrie dus goed stand. In 2011 bevond 17,4% van de industriële werkgelegenheid zich in de voedingsindustrie. In 2015 is dit al 18,7%.

De lichte achteruitgang in arbeidsplaatsen moet worden genuanceerd. Op Belgisch niveau wordt de achteruitgang in aantal arbeidsplaatsen in 2015 bijna volledig verklaard door het wegvallen van arbeidsplaatsen in de kleine bakkerijen. Ook het overschakelen van deeltijdscontracten op voltijdscontracten verklaart een deel van de daling in arbeidsplaatsen in “aantal hoofden”.

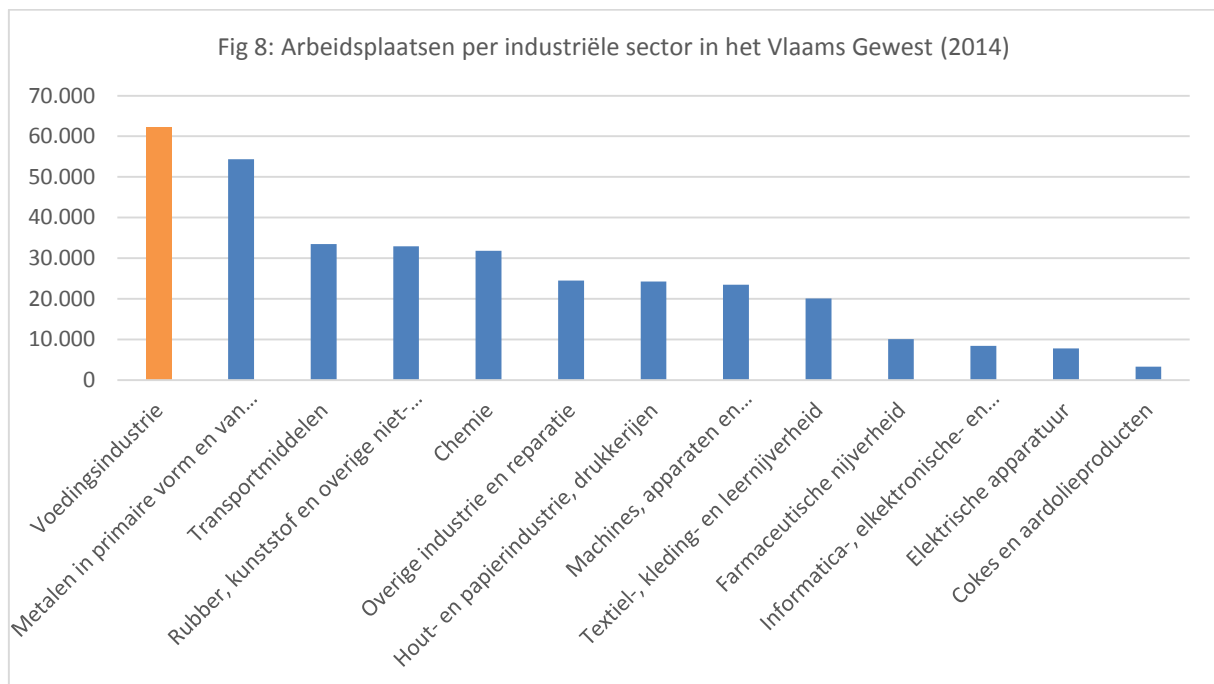

Bron: RSZ (gedecentraliseerde statistiek)

In aantal arbeidsplaatsen is de Vlaamse voedingsindustrie afgetekend de grootste industriële sector van Vlaanderen (cijfers 2014). Na de voedingsindustrie volgt de vervaardiging van metaal en metaalproducten met 54.389 arbeidsplaatsen (fig. 8). De overige Vlaamse industriële sectoren tellen

¹ Dit op basis van de gedecentraliseerde RSZ-statistieken. Omwille van methodologische verschillen wijken deze lichtjes af van de gecentraliseerde RSZ-statistieken. Op basis van de gecentraliseerde RSZ-statistieken is het niet mogelijk om een verdeling naar arbeidsplaatsen en grootteklasse te maken voor de Vlaamse voedingsindustrie. Dat is waarom in het Vlaams economisch jaarverslag met de gedecentraliseerde statistiek wordt gewerkt.

33.500 arbeidsplaatsen of minder. Opvallend, de farmaceutische nijverheid is een industriële sector die mooie groeicijfers kan voorleggen op het vlak van de omzet, maar stelt slechts 10.000 mensen tewerk in Vlaanderen.

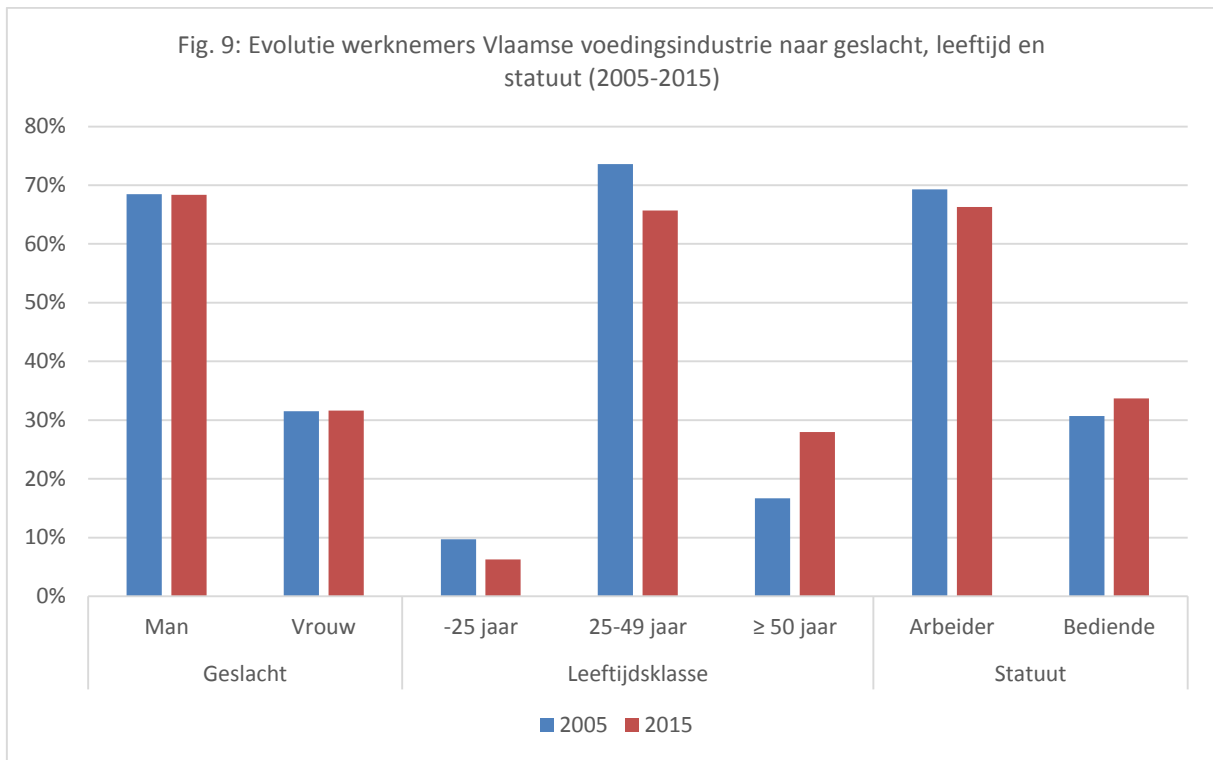

Bron: RSZ (gedecentraliseerde statistiek)

Opgesplitst naar geslacht, leeftijdsklasse en statuut zien we dat in 2015 (fig. 9)²:

- (1) 68,4% van de werknemers in de Vlaamse voedingsindustrie een man is. De verdeling mannen/vrouwen is over de periode 2005-2015 gelijk gebleven.
- (2) Het totaal aantal werknemers ongeveer gelijk blijft, maar het aandeel 50-plussers sterk toeneemt. Bedrijven hebben het steeds moeilijker om geschikte jonge mensen aan te werven. Daarenboven zal de komende 5 tot 10 jaar een groot deel van de 50-plussers uitstromen. Het vinden van jonge, geschikte arbeidskrachten is dus een absolute topprioriteit voor de Vlaamse voedingsindustrie.
- (3) Bij de verdeling van de werknemers naar statuut er een verschuiving naar het bediendenstatuut optreedt.

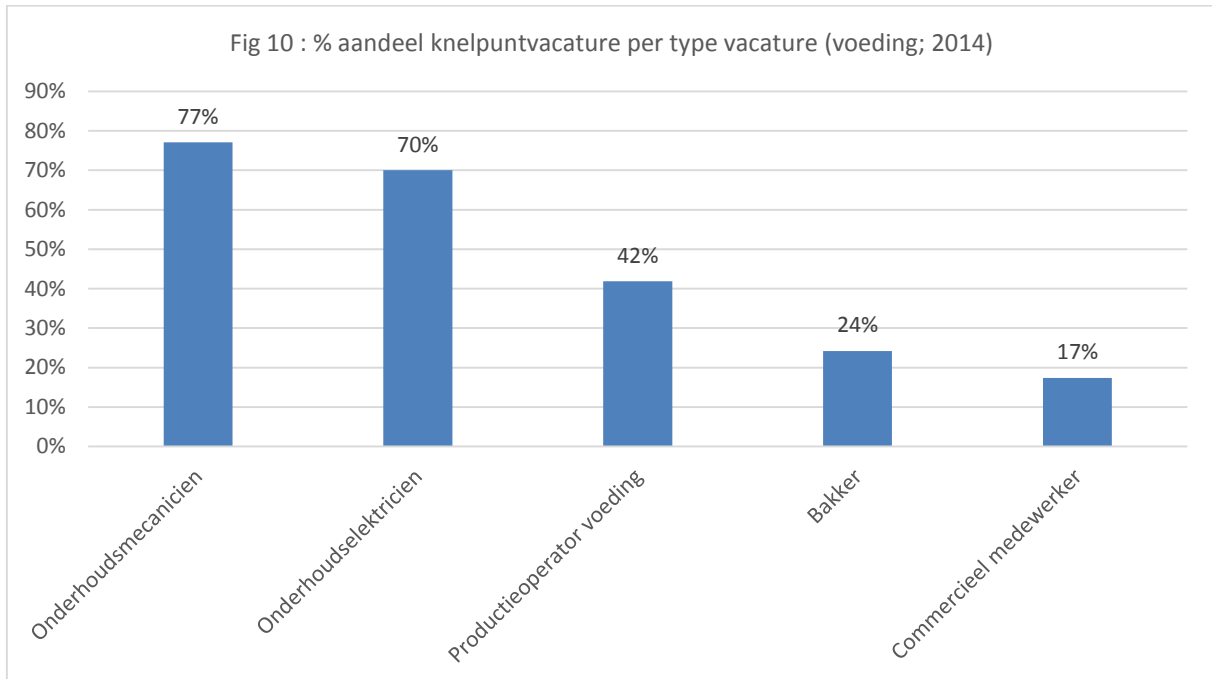
² Deze gegevens nemen alleen het aantal werknemers mee die onder Paritair Comité 118 (arbeiders voedingsindustrie) en 220 (bedienden voedingsindustrie) vallen. Deze gegevens wijken lichtjes af van de RSZ-gegevens maar bieden een complementair beeld voor de verdeling van het aantal werknemers naar geslacht, statuut en leeftijdsklasse.

Bron: Steunpunt Werk en Sociale Economie (op basis van paritair comité 118 en 220)

2.2 Knelpuntvacatures in de Vlaamse voedingsindustrie

De Vlaamse voedingsindustrie telt veel knelpuntvacatures. Al 19,7% van het totaal aantal vacatures in gedeeld beheer “VDAB-werkgever”, is een knelpuntvacature.³ Vooral technische profielen zoals mecaniciens en elektriciens zijn zeer moeilijk te vinden (fig. 10). Maar liefst 77% van het aantal vacatures voor mecaniciens en 70% van het aantal vacatures voor elektriciens blijft langer dan 90 dagen openstaan. Daarnaast zijn een aantal voedingsspecifieke profielen zoals bakkers en productiemedewerkers voeding bijzonder moeilijk om te vinden op de arbeidsmarkt. 42% van het aantal vacatures voor productiemedewerker en 24% van het aantal vacatures voor bakkers blijft langer dan 90 dagen openstaan.

Bron: VDAB cohorte-bestanden (Bewerking Steunpunt WSE)

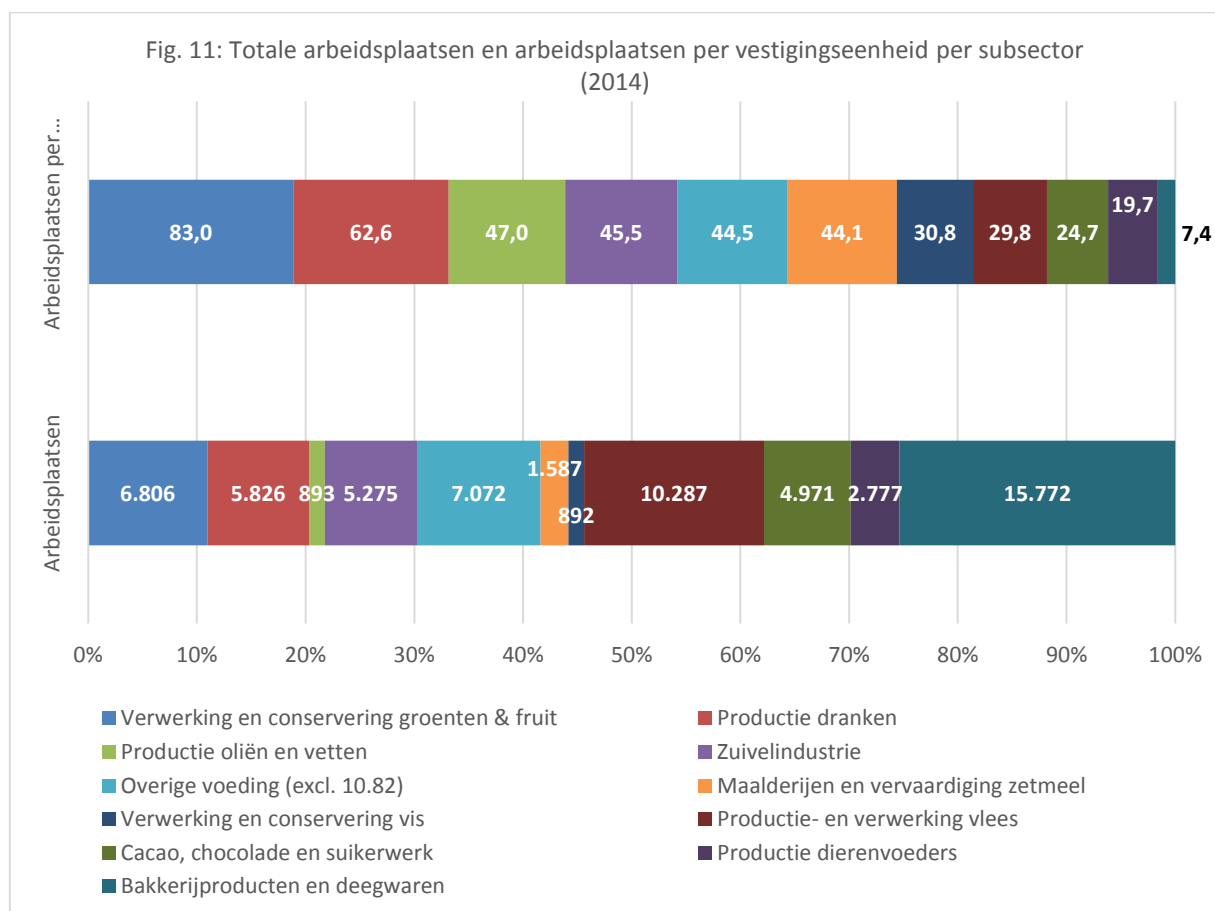
³ Vacatures met een looptijd van meer dan 90 dagen

2.3 Verdeling arbeidsplaatsen naar regio en subsector

In 2014 lag 71,5% van de arbeidsplaatsen in de voedingsindustrie in Vlaanderen. Geografisch gezien loopt de werkgelegenheid vanuit Zuid-West-Vlaanderen als een lijn over Gent tot Antwerpen. Havenfaciliteiten spelen hierbij een belangrijke determinerende rol: niet alleen voor de uitvoer van bewerkte levensmiddelen, ook voor de vlotte toegang tot voedingsgrondstoffen spelen havens een cruciale rol.

Als we kijken naar het aantal arbeidsplaatsen per vestigingseenheid zijn het de verwerking van groenten en fruit, de productie van dranken, de verwerking van oliën en vetten en de zuivelindustrie die het meeste arbeidsplaatsen per vestigingseenheid tellen (fig. 11).

Bij de verdeling van de tewerkstelling per subsector, zijn er twee subsectoren die met kop en schouders boven de rest uitsteken: de “bakkerij- en deegwaren”-sector en de productie en verwerking van vlees. Samen nemen deze twee sectoren 41,9% van de werkgelegenheid in de Vlaamse voedingsindustrie voor hun rekening. De bakkerijsector stelt het meeste mensen tewerk in Vlaanderen, maar heeft tegelijk het kleinst aantal arbeidsplaatsen per vestigingseenheid. De vele kleine buurtbakkerijen die Vlaanderen rijk is, zijn de logische verklaring.

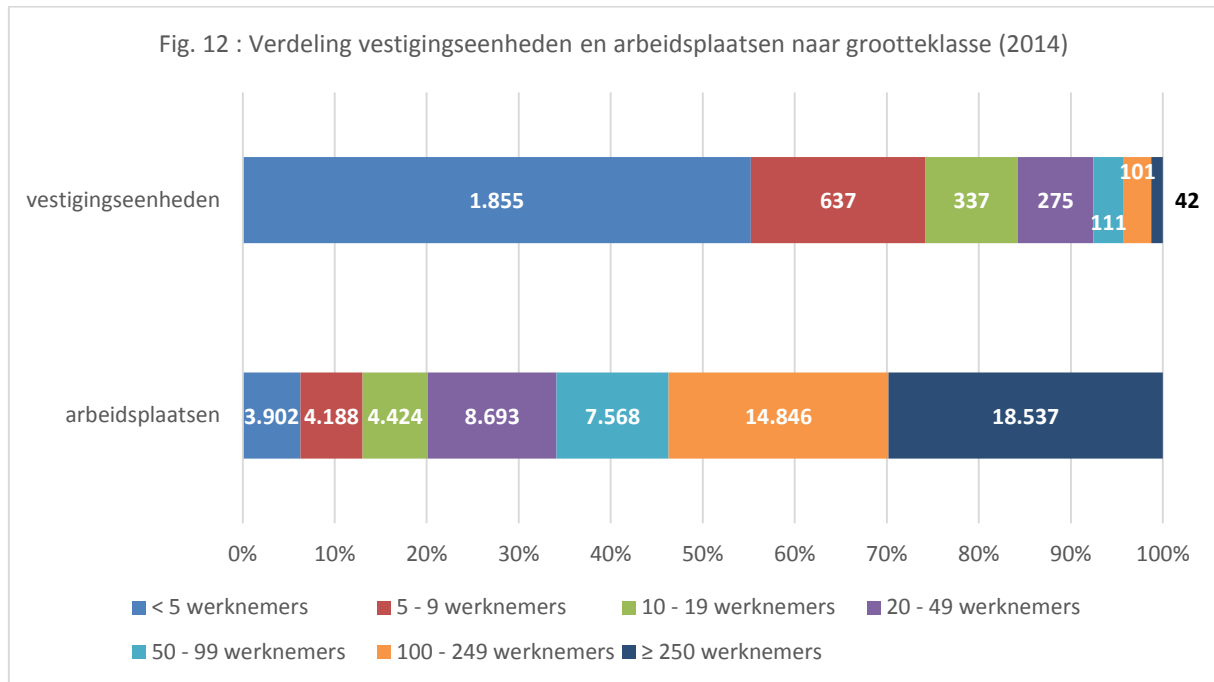

Bron: RSZ (gedecentraliseerde statistiek)

3 Werkgevers

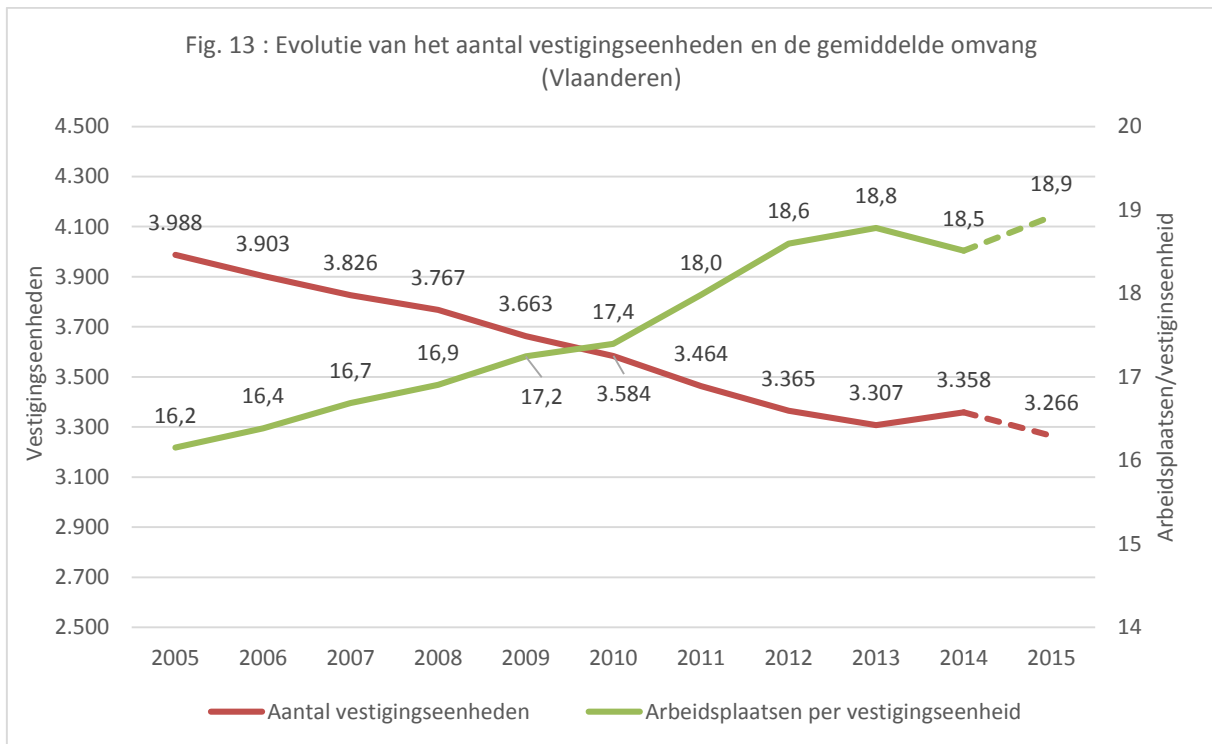
De Vlaamse voedingsindustrie is een echte KMO-sector. Bijna 50% van de arbeidsplaatsen bevindt zich in vestigingen met minder dan 100 werknemers en bijna 70% van de arbeidsplaatsen in vestigingseenheden met minder dan 250 werknemers. Op basis van de RSZ-gegevens en berekeningen op basis van Belfirst blijken er in de Vlaamse voedingsindustrie slechts 42 vestigingen te zijn met meer dan 250 arbeidsplaatsen en één vestiging met meer dan 1000 werknemers (fig. 12).

Bron: RSZ (gedecentraliseerde statistieken) en schattingen IDEA-consult en FEVIA Vlaanderen (opsplitsing categorie 100 tot 499 werknemers op basis van Belfirst)

In de Vlaamse voedingsindustrie treedt (net zoals in Wallonië en Brussel) een langzame schaalvergroting op. In Vlaanderen is deze schaalvergroting verder gevorderd dan in Brussel en Wallonië. In de Vlaamse voedingsindustrie telde de gemiddelde vestigingseenheid in 2010 17,4 arbeidsplaatsen, in 2015 is dit naar schatting opgelopen tot 18,9 (fig. 13).

Automatisering en de bijhorende kapitaalkost is makkelijker rond te krijgen in middelgrote bedrijven. De concentratie van middelen in middelgrote bedrijven zorgt voor een vlottere financiering, een professionelere managementstructuur en een sterkere positie op internationaal vlak. Niettemin blijft het typische voedingsbedrijf duidelijk een KMO. De Vlaamse voedingsindustrie behoudt zo haar eigenheid en gebondenheid aan de regio. We kunnen dan ook spreken van een sterke Vlaamse verankering van de voedingsindustrie. Kwaliteit en kwantiteit gaan daarbij hand in hand.

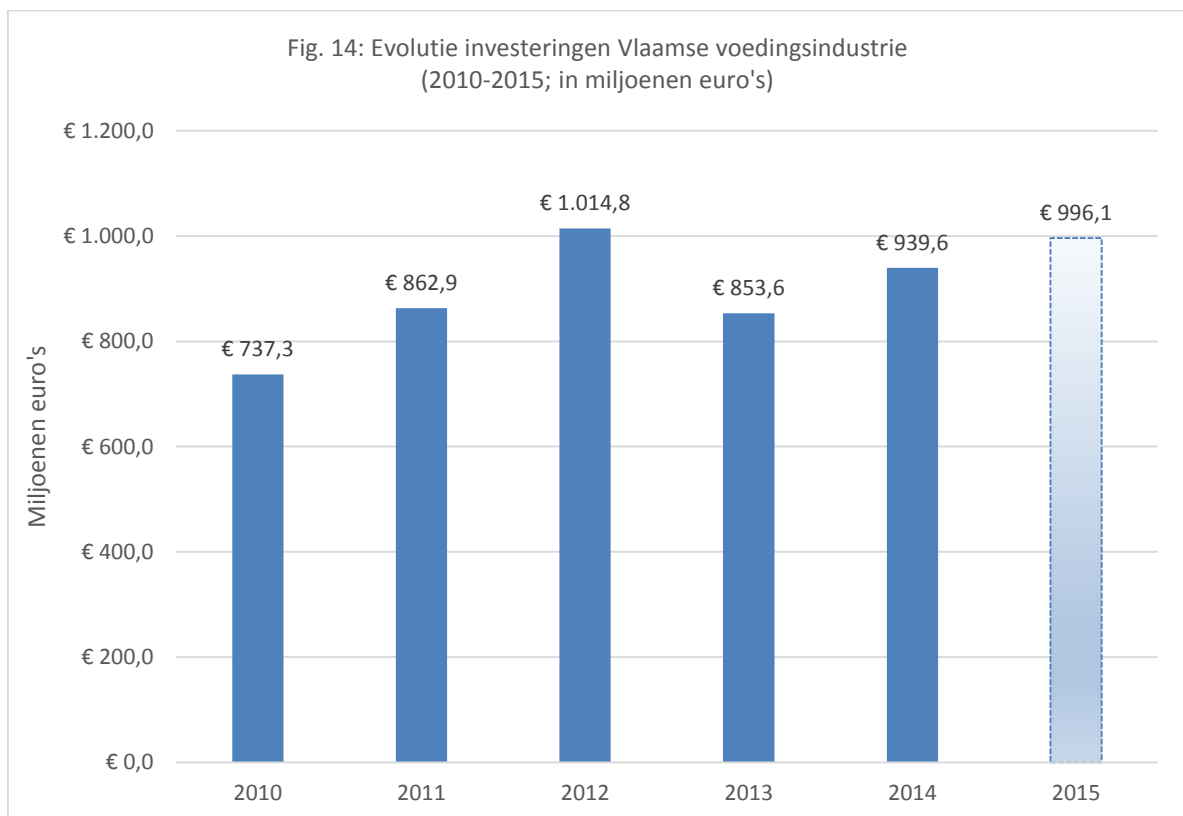

Bron: RSZ (gedecentraliseerde statistieken)

4 Investeringsen

De Vlaamse voedingsindustrie investeerde in 2015 voor 996,1 miljoen euro in materieel vaste activa, een stijging van 6% tegenover 2014. 18,5% van de investeringen in de Vlaamse verwerkende industrie vond plaats in de voedingsindustrie en 69,8% van de investeringen in de Belgische voedingsindustrie vond plaats in Vlaanderen.

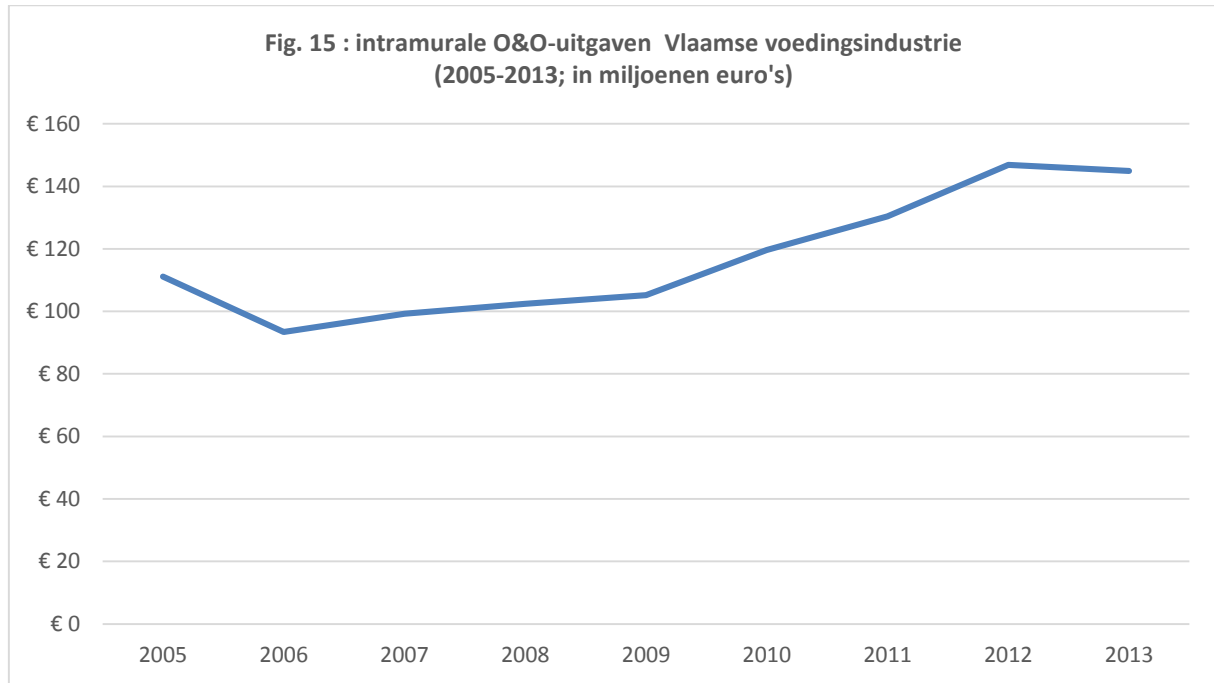
Over een langere periode bekeken was er tot 2008 een forse groei in de investeringen. In 2009 ontsnapte de sector niet aan de gevolgen van de financiële en economische crisis, met fors lagere investeringen tot gevolg. Sindsdien zijn de investeringen in de voedingsindustrie en de verwerkende industrie terug toegenomen naar het niveau voor de financieel-economische crisis van 2009.

Bron: ADSEI (BTW-statistieken)

5 Innovatie en onderzoek & ontwikkeling (O&O)

De Vlaamse voedingsindustrie besteedde in 2013 (meest recente cijfers) naar schatting 145 miljoen euro aan (intramurale) O&O (meest recente gegevens).⁴ Dit is een lichte daling van 1,3% ten opzichte van 2012. Niettemin blijven de O&O-uitgaven in 2013 historisch gezien hoog en bereiken zelfs het 2de hoogste niveau ooit.

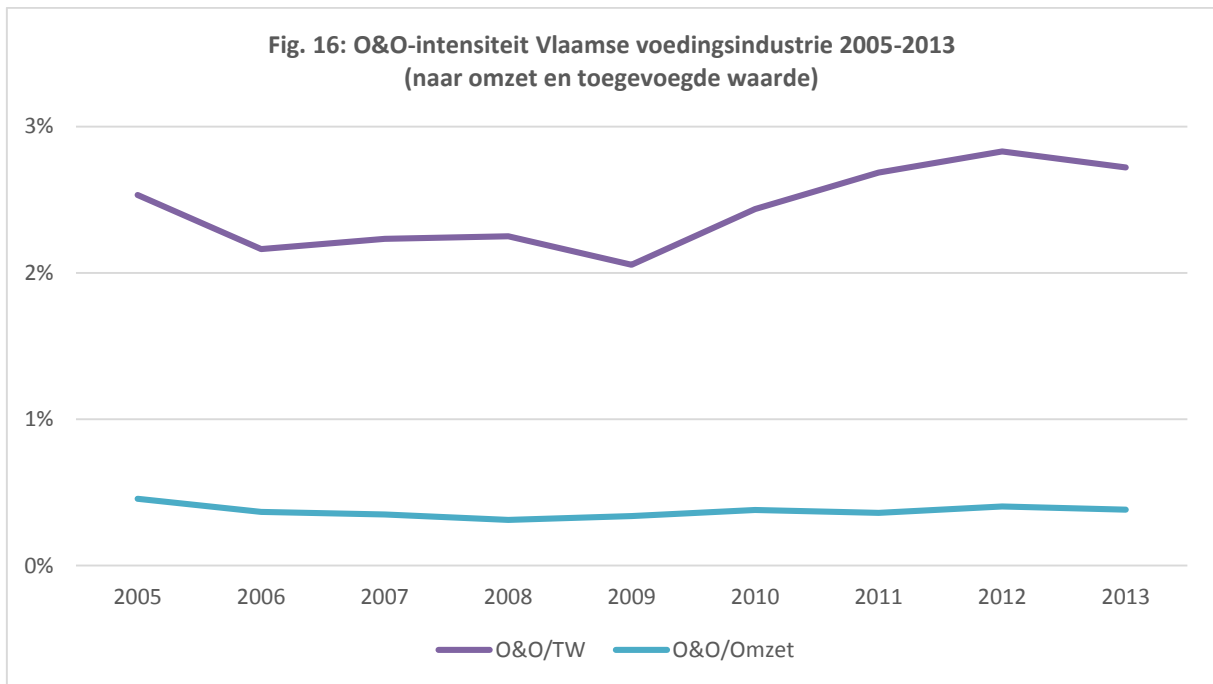

Bron: Berekeningen FEVIA Vlaanderen op basis van Belspo en ECOOM (Vlaams indicatorenboek) volgens NACE-code van de O&O activiteiten

Indien we de intramurale O&O-uitgaven delen door de omzet, zien we dat deze ratio sinds 2005 ongeveer stabiel blijft⁵ (fig. 16). Als we de O&O uitgaven afzetten tegenover de toegevoegde waarde van de Vlaamse voedingsindustrie is het duidelijk dat de O&O-intensiteit na 2009 in stijgende lijn gaat om in 2012 een voorlopig hoogtepunt te bereiken. In 2013 nam de O&O-intensiteit een beetje af, maar kwam nog altijd uit op 2,7% van de toegevoegde waarde. In 2013 werd de Europese 2020-doelstellingen inzake O&O (2% van de toegevoegde waarde) ruimschoots gehaald.

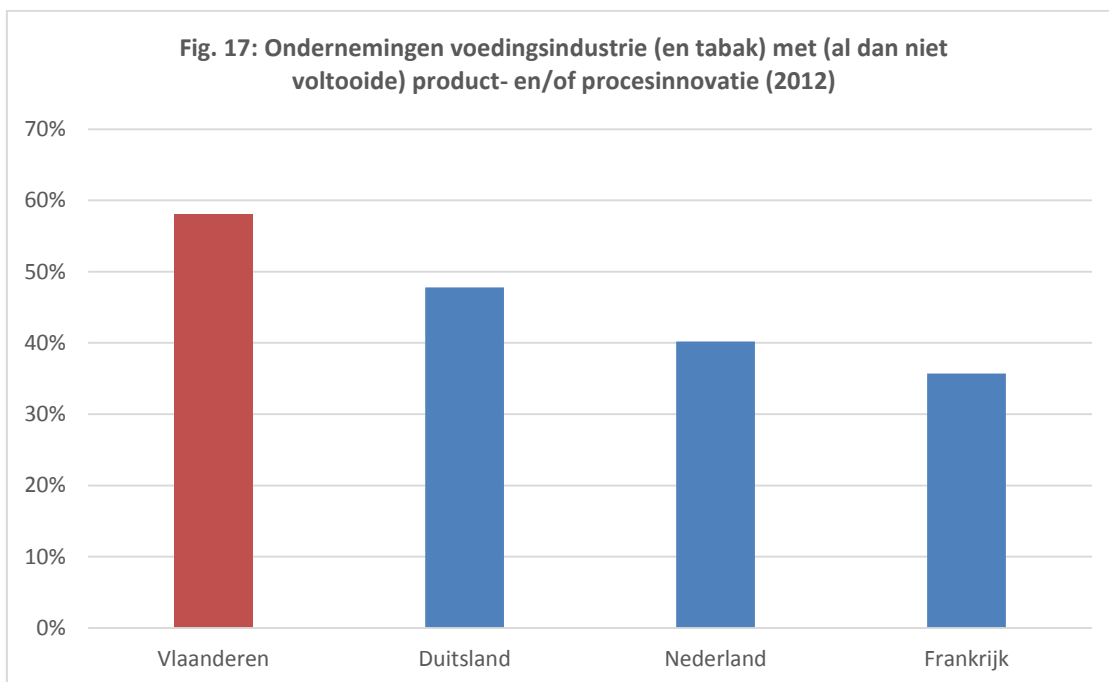
⁴ Schattingen FEVIA Vlaanderen op basis gegevens BELSPO en ECOOM (Vlaams indicatorenboek 2013)

⁵ De O&O-intensiteit uitgedrukt in termen van omzet ligt iets lager dan de cijfers die zijn terug te vinden in het Vlaams indicatorenboek 2013. Dit wordt verklaard door een andere methodologie om de omzet van de voedingsindustrie te berekenen. Het Vlaams indicatorenboek gebruikt Belfirst (selectie enkel bedrijven groter dan 10 werknemers). Dit rapport gebruikt de meer algemene omzetcijfers die zijn afgeleid uit de gegevens van ADSEI (BTW-statistieken).

Bron: Berekeningen FEVIA Vlaanderen op basis van Belspo en ECOOM (Vlaams indicatorenboek) volgens NACE-code van de O&O-activiteiten

Uit de laatste beschikbare data van de *community innovation survey* voor Vlaanderen, blijkt dat 58% van de bedrijven uit de Vlaamse voedingsindustrie een product- en of procesinnovatie introduceerde (fig. 17). Hiermee staat Vlaanderen in vergelijking met de buurlanden aan de top. Zowel ten opzichte van Duitsland, Nederland en Frankrijk scoort Vlaanderen aanzienlijk beter.

Bron: CIS-2012 enquête voor Duitsland, Nederland en Frankrijk en ECOOM (gebaseerd op CIS-2010 enquête) voor Vlaanderen

In termen van “input” scoort de Vlaamse voedingsindustrie goed. De O&O-uitgaven tegenover de toegevoegde waarde is de laatste jaren gestaag toegenomen en Vlaamse voedingsbedrijven wagen zich meer aan product- en/of procesinnovaties dan hun concurrenten in de buurlanden. Deze sterke prestatie wordt ondersteund door fiscale maatregelen zoals het verminderd doorstorten van de bedrijfsvoorheffing van O&O personeel.

Op basis van het Vlaamse indicatorenboek 2014 (niet meer opgenomen in het indicatorenboek 2015), analyseren we welke middelen Vlaamse voedingsbedrijven gebruiken om hun intellectuele eigendommen te beschermen (octrooi, handelsmerk, ...). In tabel 1 wordt per middel het percentage van bedrijven weergegeven dat minstens één aanvraag heeft ingediend. De drie belangrijkste conclusies:

1. Vlaamse voedingsbedrijven maken relatief gezien meer gebruik van handelsmerken.
2. Vlaamse voedingsbedrijven maken relatief gezien minder gebruik van octrooien.
3. Vlaamse voedingsbedrijven maken evenveel gebruik van “industriële designs”.

Tabel 3: bescherming van innovaties	Octrooien	Industriële designs	Handelsmerken	Copyright
Voeding/Tabak	4%	3%	14%	2%
Totaal Vlaamse bedrijven	6%	3%	8%	3%

Bron: ECOOM 2014 (Vlaams indicatorenboek). Resultaten geëxtrapoleerd naar de populatie van bedrijven met (al dan niet voltooide) product- en/of procesinnovatietechnieken

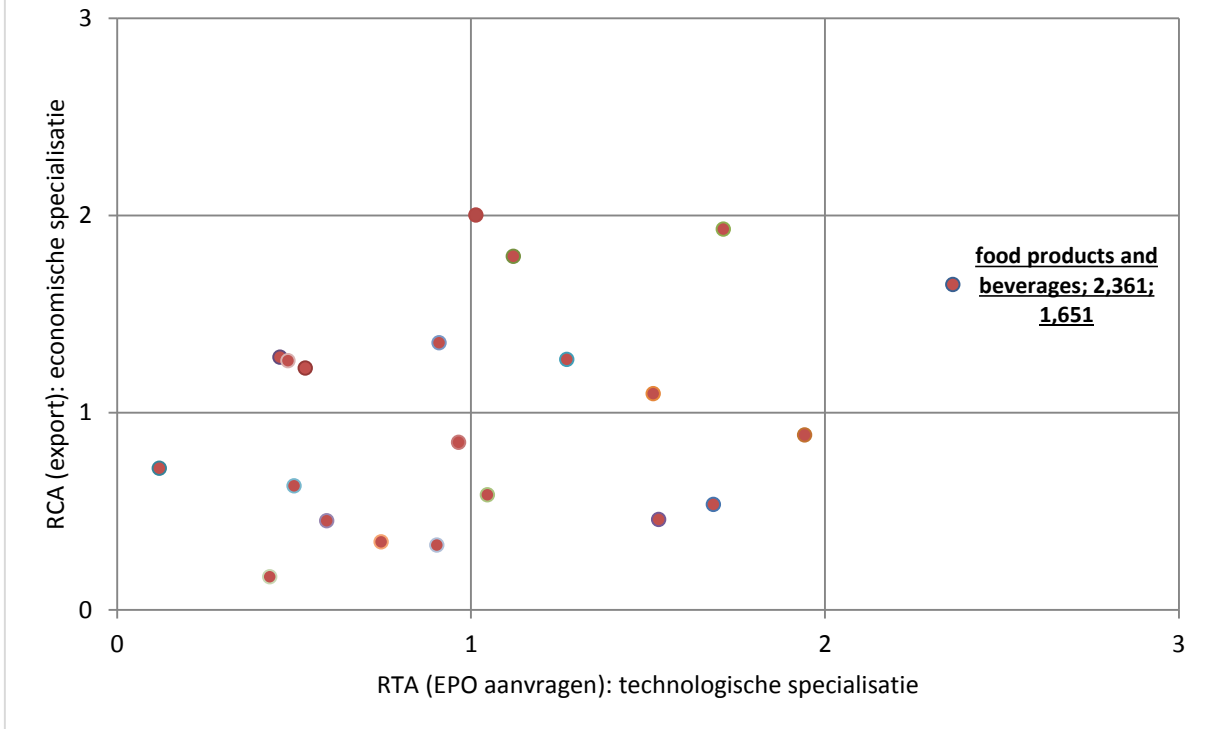
In het Vlaams indicatorenboek 2015 wordt ook gekeken naar de technologische en economische specialisatie van de Vlaamse economie. De voedingsindustrie komt daar bijzonder sterk uit (figuur 18).⁶ In vergelijking met andere landen, is Vlaanderen over alle sectoren heen technologisch het sterkst gespecialiseerd in de voedingsindustrie.⁷ De grafiek toont ook aan dat er een sterk positief verband bestaat tussen technologische en economische specialisatie.

Het is duidelijk dat het succes van de Vlaamse voedingsindustrie onlosmakelijk verbonden is met haar voorsprong op technologisch vlak. De Vlaamse voedingsindustrie moet hier in de toekomst op blijven inzetten. De overheid heeft hierbij een rol te spelen en moet resoluut kiezen voor een beleid dat het innovatieklimaat en het innoveren in de voedingsindustrie aanmoedigt. We mogen in geen geval achterstand oplopen ten opzichte van onze concurrenten in de buurlanden.

⁶ ECOOM 2015, p. 49

⁷ Economische specialisatie wordt gemeten aan de hand van de RCA-indicator. De RCA-indicator meet voor de verschillende sectoren of Vlaanderen relatief meer dan een referentiegroep van landen exporteert. De technologische specialisatie wordt gemeten aan de RTA-indicator. De RTA-indicator meet voor de verschillende sectoren of Vlaanderen relatief meer dan een referentiegroep van landen octrooien aanvraagt.

Figuur 18: technologische versus economische specialisatie per sector

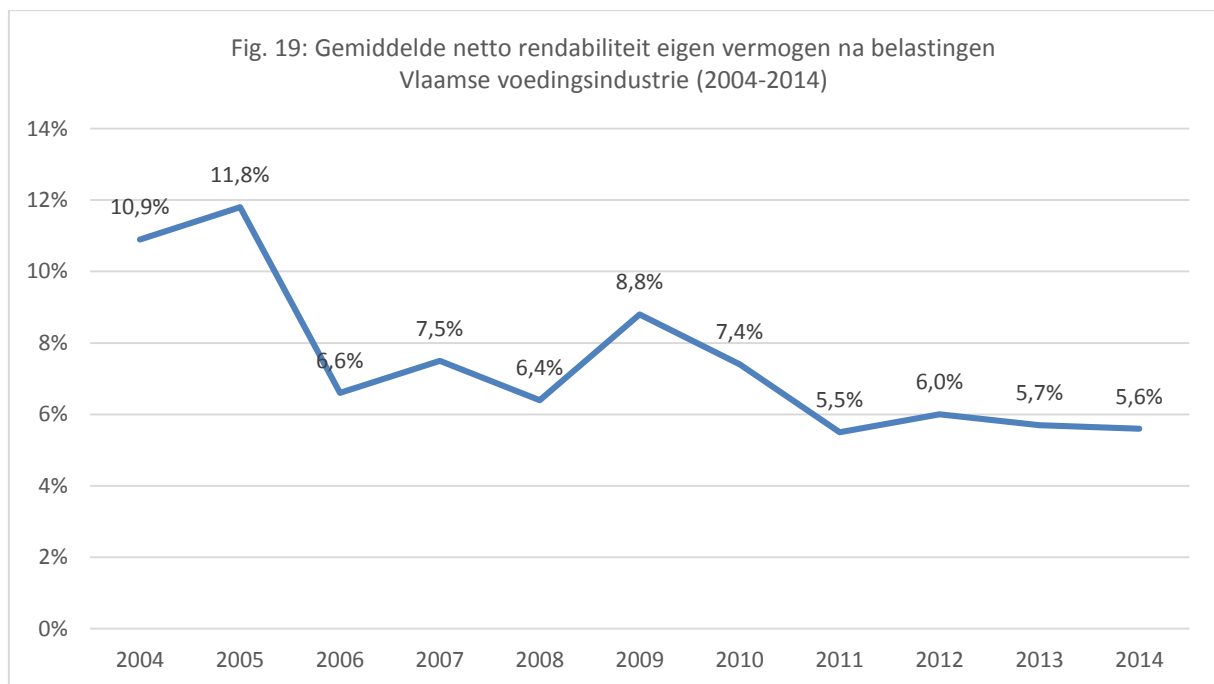
Bron: ECOOM 2015 (Vlaams indicatorenboek)

6 Rendabiliteit en concurrentiekracht

In 2014 (meest recente data uit de balanscentrale van de NBB) daalde het gemiddeld nettorendement van het eigen vermogen (na belastingen) van de sector lichtjes met 0,1 procentpunt tot 5,6%. Op lange termijn zien we een duidelijke en structurele daling in de rendabiliteit van de Vlaamse voedingsindustrie (figuur 19).

De volatiliteit van de internationale grondstoffenprijzen speelt de voedingsindustrie duidelijk parten. Na 2005 (het jaar dat de grondstoffenprijzen sterk begonnen stijgen), daalde de rendabiliteit significant. In 2008, toen de grondstoffenprijzen piekten, kende de rendabiliteit van de voedingsindustrie een dieptepunt. Omgekeerd, toen de grondstoffenmarkten ontspanden in 2009, ging de rendabiliteit omhoog. Ondanks de ontspanning op de grondstoffenmarkten sinds de zomer van 2013 blijft de rendabiliteit dalen en is historisch gezien aan de lage kant.

Naast de grondstoffenprijzen spelen andere factoren zoals de fiscaliteit, de loonkosten en de energiekosten de Vlaamse voedingsindustrie duidelijk parten. In tegenstelling tot de grondstoffenprijzen, waar de Vlaamse of Belgische regering weinig grip op heeft, zijn de loonkosten, de energiekosten en de fiscaliteit de domeinen waar het beleid een sturende rol in speelt.

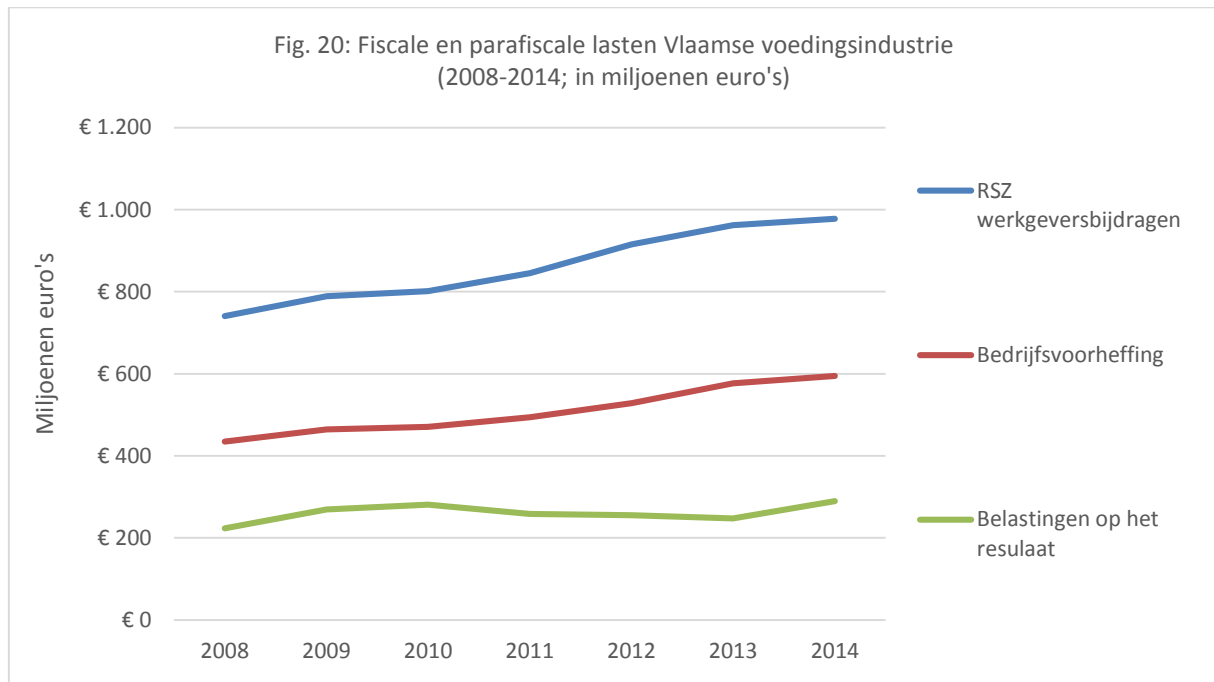

Bron: NBB (balanscentrale), ratio 109

6.1 Competitiviteit: het luik fiscaliteit

De (para)fiscale druk op de Vlaamse voedingsindustrie is de laatste jaren sterk toegenomen.⁸ Op basis van berekeningen in Belfirst is de RSZ-werkgeversbijdrage toegenomen van 740,7 miljoen euro in 2008 tot 977,9 miljoen euro in 2014, een stijging van niet minder dan 32%. Het aantal werknemers is over deze periode licht afgenomen. Per werknemer zijn de RSZ-werkgeversbijdragen over deze periode met naar schatting met 35,3% toegenomen. De bedrijfsvoorheffing is toegenomen van 434,4 miljoen euro in 2008 tot 594,5 miljoen euro in 2014, een stijging van 36,9%. De vennootschapsbelasting tenslotte is toegenomen van 223 miljoen euro in 2008 tot 289,6 miljoen euro in 2014 (+29,9%).

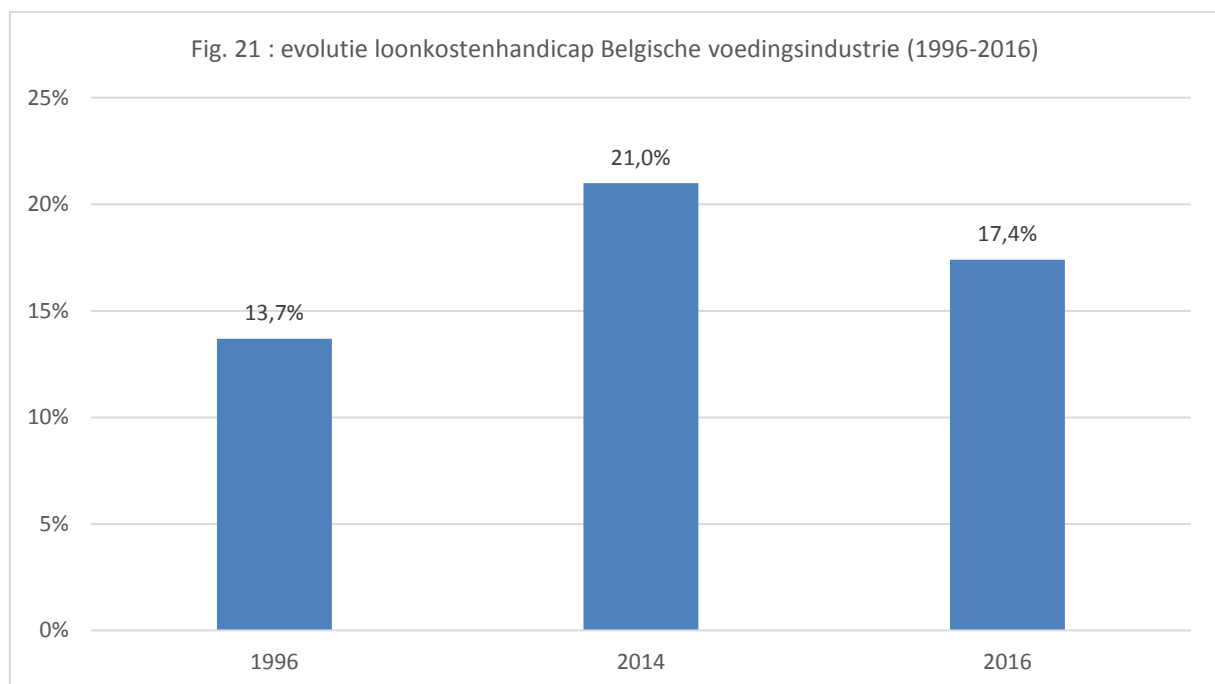
Bron: berekeningen FEVIA Vlaanderen op basis van Belfirst

⁸ Op basis van Belfirst (codes 9147, 621 en 9134). Brussel is bij Vlaanderen geteld omdat vele Vlaamse bedrijven hun maatschappelijke hoofdzetel in Brussel hebben en Belfirst deze dan automatisch toewijst aan Brussel.

6.2 Competitiviteit: het luik loonkosten

Er zijn geen betrouwbare officiële data voorhanden over de uurloonkosten in de Vlaamse voedingsindustrie. Daarom wordt hier gebruik gemaakt van de Belgische data, die als goede indicator kunnen dienen voor de Vlaamse voedingsindustrie. Op basis van de Eurostat-statistieken is het duidelijk dat de uurloonkostenhandicap van de voedingsindustrie over de periode 1996-2014 sterk is toegenomen (fig. 21).

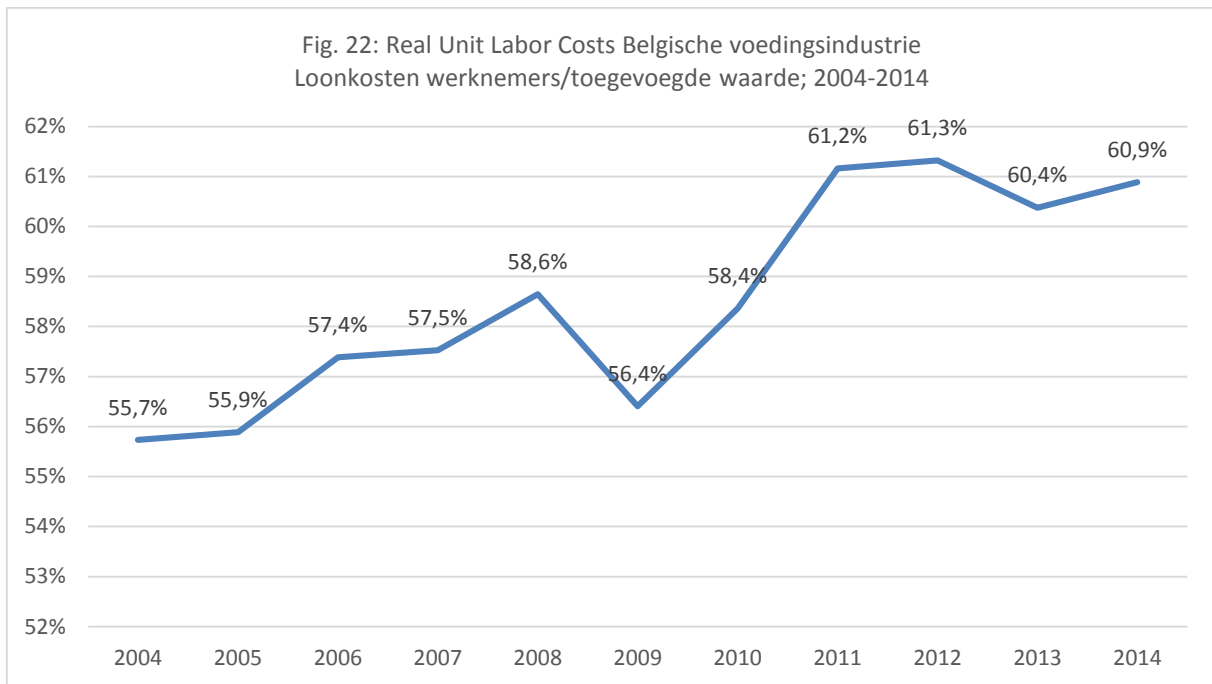
Door de indexesprong, de loonmatiging en de taxshift wordt wel een eerste stap in de goede richting gezet om de loonkostenhandicap aan te pakken en af te bouwen. Toch zal de loonkostenhandicap van de voedingsindustrie eind 2016 nog steeds naar schatting 17,4% bedragen. De verdere afbouw van de loonkostenhandicap tegenover onze buurlanden blijft dan ook cruciaal.

Bron: Eurostat (Detailed National Accounts, ESA 2010), NBB (Nationale Rekeningen). Projecties FEVIA op basis van CRB en VBO.

De toegenomen productiviteit wordt vaak ingeroepen als argument om de loonkostenhandicap te minimaliseren. Het klopt dat de productiviteit in de voedingsindustrie is toegenomen: het productievolume stijgt, terwijl het aantal arbeidsplaatsen licht daalt. Toch is het zonder meer foutief om hieruit af te leiden dat er geen loonkostenprobleem zou zijn.

De "Real Unit Labor Costs" (RULC) gaan de laatste tien jaar in stijgende lijn. De RULC drukken het aandeel uit van de toegevoegde waarde dat vloeit naar de productiefactor "arbeid". Zeker sinds 2009 nemen de RULC sterk toe (fig. 22). Als het aandeel van de productiefactor "arbeid" in de toegevoegde waarde toeneemt (de RULC stijgt), dan heeft dit (ceteris-paribus) een negatief effect op de rendabiliteit. De toename van de toegevoegde waarde vloeit dus vooral naar het uitbetalen van steeds hogere loonkosten. De toegenomen uurloonkosten zijn duidelijk een belangrijke verklarende factor achter de structureel dalende rendabiliteit sinds 2005.

Bron: Eurostat (Detailed National Accounts, ESA 2010)

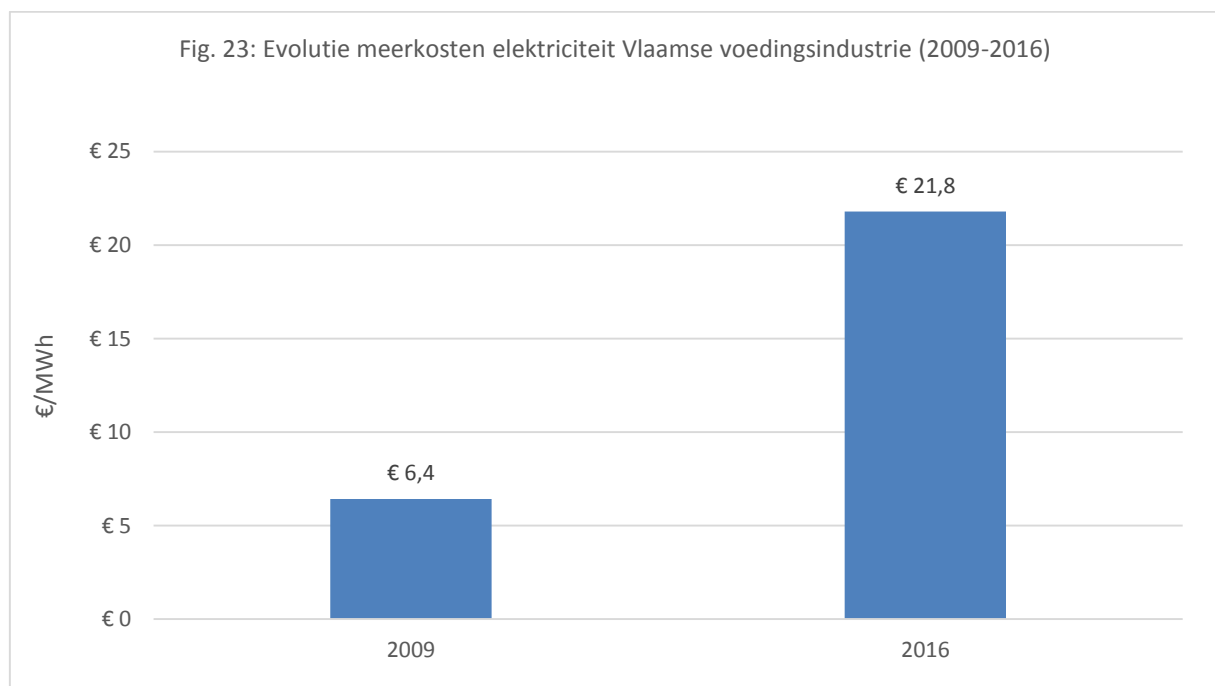
De concurrentiekracht van de voedingsindustrie staat omwille van de hoge en stijgende loonkosten zwaar onder druk. Omwille van drie bijkomende redenen is het niet correct om vanuit de toegenomen productiviteit de loonkostenhandicap te minimaliseren:

1. Een grote winst in de productiviteit is niet gegarandeerd voor de toekomst. We zien de laatste jaren overigens al een duidelijke afname van het groeiritme van de productiviteit.
2. Een verdere toename van de productiviteit dreigt een toenemende sociale kost met zich mee te brengen (substitutie arbeid door kapitaal).
3. De concurrentie vanuit Oost-Europa is bikkelhard. De totale uurloonkost van een werknemer in de Poolse voedingsindustrie bedraagt nog geen 5 euro per uur. Hier wordt in het huidige debat onvoldoende rekening mee gehouden.

6.3 Concurrentiekracht: het luik energie

Op basis van berekeningen van FEVIA Vlaanderen bestaat de elektriciteitsfactuur van een gemiddeld voedingsbedrijf nu al voor 15 tot 20% uit meerkosten, als we deze strikt definiëren⁹. Indien we de openbare dienstverplichtingen in de distributie- en transmissienettarieven meenemen in de meerkosten kan dit zelfs oplopen tot 40%. In de toekomst dreigen deze meerkosten verder te exploderen. Vooral de kleine energie-intensieve verbruikersprofielen dreigen hiervan het slachtoffer te worden.

Een gemiddeld Belgisch voedingsbedrijf met een jaarlijks verbruik van 10.000 MWh elektriciteit zag de meerkosten (de kosten die voortvloeien uit het beleid en waarvan de financiering gebeurt door de elektriciteitsverbruikers) op zijn elektriciteitsfactuur in een periode van 8 jaar met meer dan 200 % toenemen. Deze toename geldt voor bedrijven die deelnemen aan een Energiebeleidsvereenkomst. In ruil voor verregaande energie-inspanningen ontvangen deze bedrijven bepaalde financiële compensaties. Zonder deze compensaties zou de stijging van de meerkosten nog groter zijn.

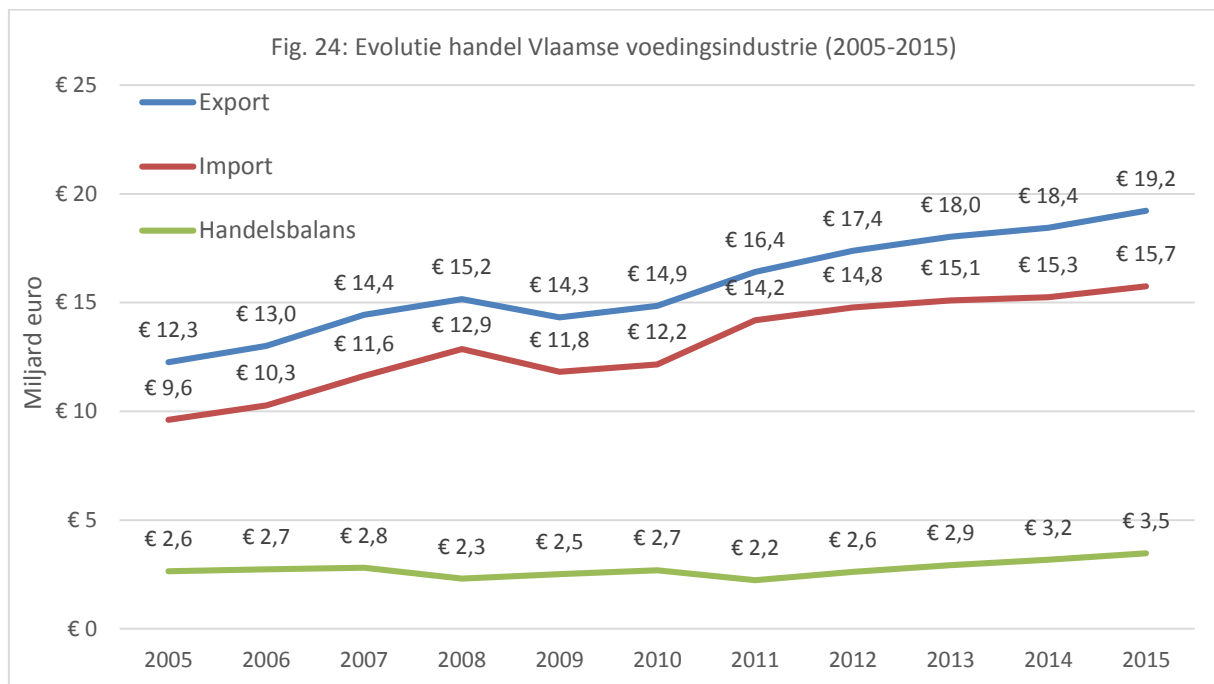
Bron: eigen berekeningen FEVIA Vlaanderen

⁹ Onder een strikte definitie van meerkosten verstaat FEVIA Vlaanderen: de Federale bijdrage, de toeslag voor de strategische reserve, de offshore bijdrage, de kosten voor groenestroom- en warmtekrachtcertificaten, REG-toeslag

7 Internationalisering van de Vlaamse voedingsindustrie

In 2015 is de export van de Vlaamse voedingsindustrie met 4,2% toegenomen. De groei op de export ligt duidelijk hoger dan de groei van de totale omzet (+0,6%), wat nogmaals aantoont dat de export de motor achter de groei is van de Vlaamse voedingsindustrie. De totale export bedroeg in 2015 19,2 miljard euro, de totale invoer 15,7 miljard euro (fig. 24). Het overschot op de handelsbalans loopt in 2015 op tot 3,5 miljard euro, het hoogste peil ooit. De voedingsindustrie draagt daarmee in belangrijke mate bij tot de Vlaamse goederenbalans. Deze laatste is sinds 2005 overigens negatief.

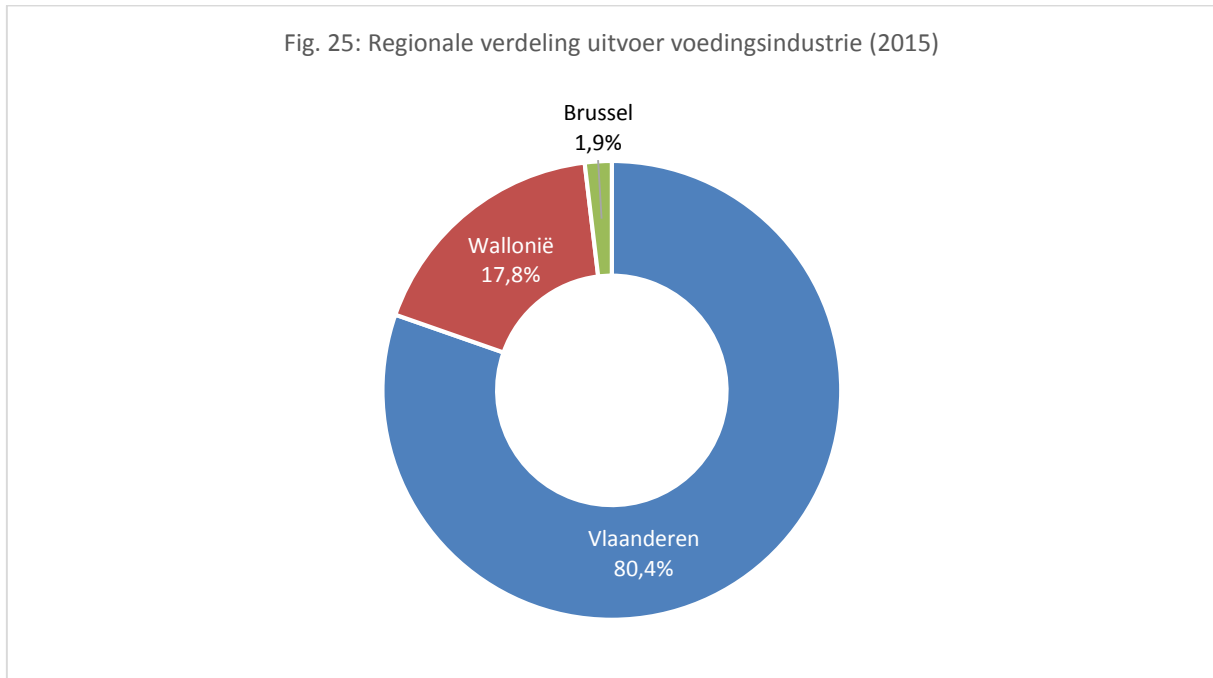
De Vlaamse voedingsindustrie is de laatste tien jaar sterk geïnternationaliseerd. De export (volgens het nationaal concept) is sinds 2005 met 60% toegenomen. De export van de Vlaamse voedingsindustrie groeide sterk tot 2008. Tussen 2002 en 2008 nam de totale exportwaarde toe met 36,2%. In 2009 was er een afname in de uitvoer met 5,5%. In vergelijking met de krimp in de totale goederenexport in 2009 (-20,8%), kon de voedingsindustrie de klappen in 2009 evenwel beperken. De import van voedingsmiddelen is over de periode 2002-2011 gelijkmatig gestegen en gedaald met de uitvoer, met een stabiele handelsbalans tot gevolg. Vanaf 2012 neemt de export duidelijk sneller toe dan de import.

Bron: NBB-INR (nationaal concept), GN codes 02, 03, 04, 07, 09, 10, 11, 15 t.e.m. 22

7.1 De export opgesplitst naar regio, exportbestemming en exportproduct

Binnen de Belgische voedingsindustrie neemt Vlaanderen 80,4% van de export voor haar rekening (fig. 25). Dat is ongeveer gelijk aan haar aandeel in de omzet en investeringen, maar opvallend hoger dan het aandeel van de Vlaamse voedingsindustrie in de tewerkstelling (71,5%).

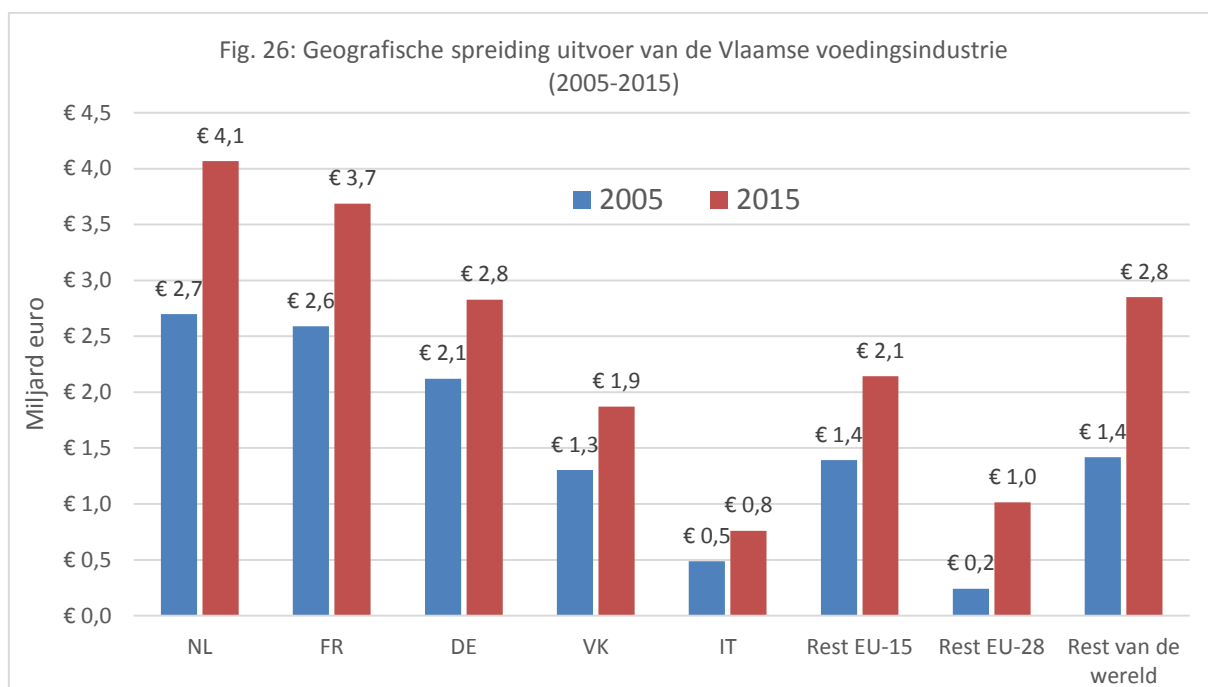

Bron: NBB-INR (nationaal concept), GN codes 02, 03, 04, 07, 09, 10, 11, 15 t.e.m. 22

De export van de Vlaamse voedingsindustrie is voornamelijk gericht op de Europese Unie met als zwaartepunt onze directe buurlanden Nederland, Frankrijk en Duitsland (fig. 26). Nederland blijft in 2015 onze belangrijkste uitvoermarkt, Frankrijk volgt kort erna. Daarna volgen Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. Samen zijn deze 4 markten verantwoordelijk voor 64,8% van de totale export van de Vlaamse voedingsindustrie. In 2015 bedroeg de groei van de export naar deze 4 landen 2,8%. Het Verenigd Koninkrijk liet met een groei van 8,7% veruit de grootste groei optekenen.

De export naar de nieuwe EU-lidstaten steeg in 2015 met 13,2%. De verre export, die in 2014 nog met 15,2% steeg, deed het in 2015 met 1,8% rustiger aan. In 2015 ging al 20,1% van de export naar landen buiten de EU-15 en 14,8% naar landen buiten de EU-28. Tien jaar geleden was dit respectievelijk nog maar 13,5% en 11,6%. Ook naar de toekomst toe liggen de belangrijkste groeikansen voor onze uitvoer vooral op de verre exportmarkten.

De export naar de Verenigde Staten steeg opnieuw fors met 19,1% tot 459,7 miljoen euro. Daarmee blijft de V.S. de onbetwiste verre exportkampioen. Andere belangrijke verre groeimarkten in 2015 waren Japan (+11,3% tot 127,5 miljoen euro) en China (+29,9% tot 122,9 miljoen euro).

Bron: NBB-INR (nationaal concept), GN codes 02, 03, 04, 07, 09, 10, 11, 15 t.e.m. 22

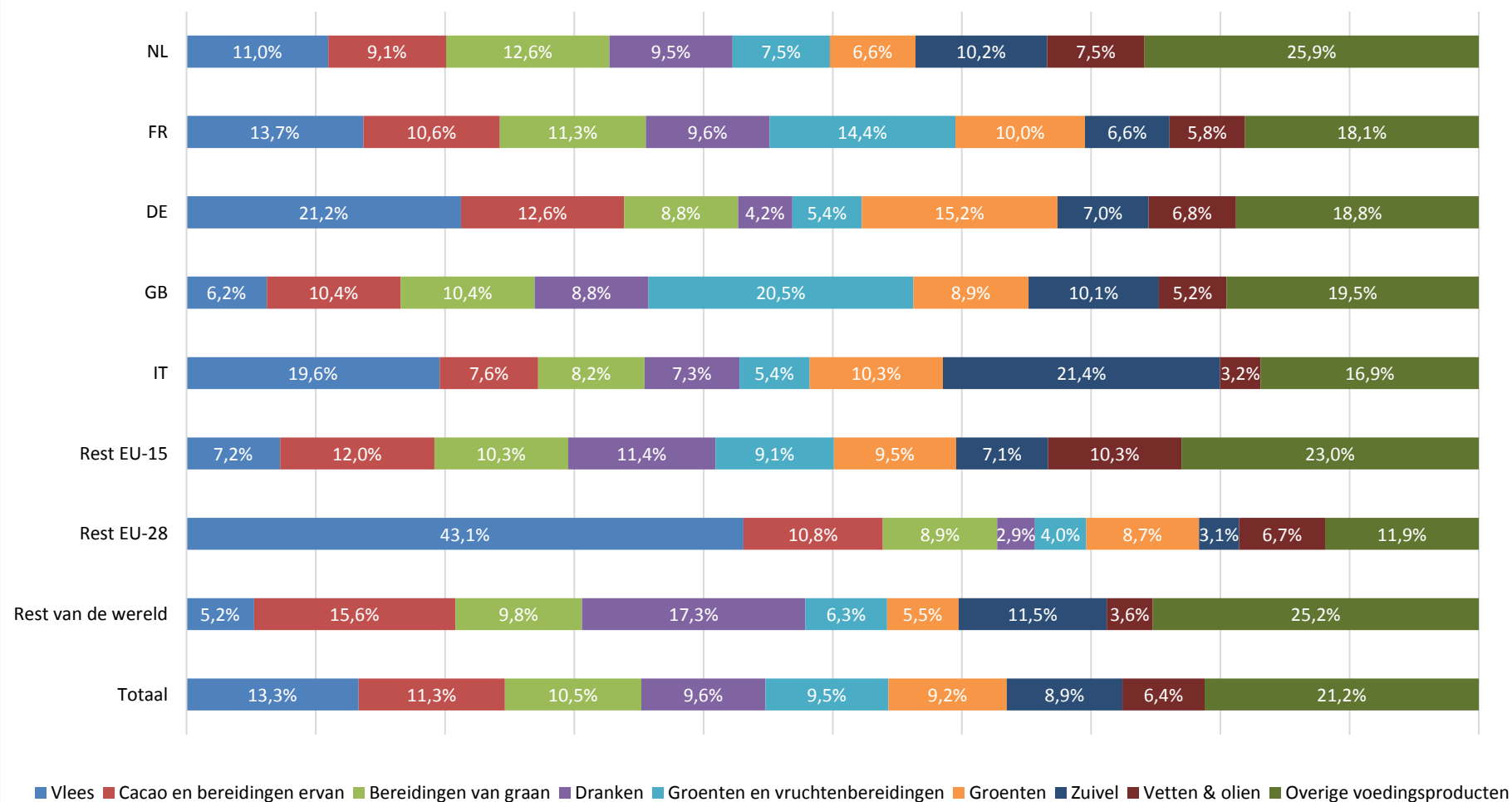
In 2015 was vlees¹² met 13,3% van de totale export het belangrijkste exportproduct van de Vlaamse voedingsindustrie (fig. 27). De belangrijkste exportmarkt voor vlees is Duitsland en Oost-Europa, in het bijzonder Polen (omdat daar veel tussenverwerking gebeurt). Na vlees volgen chocolade (11,3%), bereidingen op basis van graan (10,5%; vooral koekjes), dranken (9,6%; vooral bieren) en groenten en vruchtenbereidingen (9,5%; vooral diepvriesaardappelproducten).

De Vlaamse uitvoer is divers en is niet afhankelijk van de bekende “Belgische” sterproducten zoals bier of chocolade. Door haar diversiteit is de Vlaamse voedingsindustrie goed opgewassen tegen een plotse terugval of crisis in één of twee productcategorieën of landen. Op de verre exportmarkten (bv. Verenigde Staten en Japan) zijn de “Belgische” sterproducten zoals bier en chocolade vaak wel sterker vertegenwoordigd.

Dit brengt ons bij een belangrijke afsluitende bedenking: de West-Europese markt voor voedingsproducten heeft slechts een beperkt groeipotentieel. Als de Vlaamse voedingsindustrie verder wil groeien, is het aanboren van verre exportmarkten cruciaal. “Belgische” sterproducten zoals bier en chocolade kunnen een belangrijke rol spelen in het “openzetten van de deuren” voor andere voedingsproducten. Om de groei in de toekomst te bestendigen en te versterken heeft de voedingsindustrie een betere zichtbaarheid en een sterk imago nodig, zeker naar verre exportlanden met een groot groeipotentieel zoals India of China. Daarom ontwikkelde FEVIA een brandingconcept dat de Vlaamse en bij uitbreiding de Belgische voedingsindustrie moet profileren als dé wereldwijde referentie voor kwaliteit, innovatie en diversiteit: **“Food.be – Small country. Great food.”**

¹² Exclusief vleesbereidingen

Fig. 27: Verdeling export per productgroep en per exportmarkt Vlaanderen (2015)

Bron: NBB-INR (nationaal concept), GN codes 02, 03, 04, 07, 09, 10, 11, 15 t.e.m. 22

Lijst van afkortingen

ADSEI: Algemene Directie Statistiek en Informatie

BTW: Belasting over de toegevoegde waarde

CREG: Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas

ECOOM: Expertisecentrum O&O Monitoring

EGCW: Expertengroep “Competitiviteit en Werkgelegenheid”

EU-28: Europese Unie van 28 lidstaten

FEVIA: Federatie Voedingsindustrie

GN: Gecombineerde Nomenclatuur

IPV: Instituut voor Professionele Vorming

KMO: Kleine of Middelgrote Onderneming

NBB-INR: Nationale Bank van België – Instituut voor de Nationale Rekeningen

PC 118: Paritair Comité 118 (arbeiders voedingsindustrie)

PC 220: Paritair Comité 220 (bedienden voedingsindustrie)

RSZ: Rijksdienst voor Sociale Zekerheid

RULC: Real Unit Labor Cost

STBS: Short term Business Statistics

WSE: Departement Werk en Sociale Economie

vzw FEVIA Vlaanderen
Wetenschapsstraat 14
1040 Brussel

info@fevia.be

Tel: +32 (0)2 550 17 40
Fax: +32 (0)2 550 17 59

www.feviavlaanderen.be